

NM op 30/0110/5

Del 3

1984–1989:

Lang natts ferd mot dag?

Innledning, del 3: Lang natts ferd mot dag?

Del tre tar for seg en svært avgjørende periode i Sør-Afrikas senere historie, nemlig årene fra 1984 til 1989. Apartheid levde videre i beste velgående, men de første spirene til forandring vokste samtidig fram:

Avsnitt 3.1. Apartheid i praksis

Ved begynnelsen av denne perioden framsto apartheid-regimet som stadig mer brutalt. Det hadde gjennom flere år ført en blodig krig basert på "den totale strategien", en krig rettet ikke bare internt mot den voksende motstanden, men også eksternt mot de svarte nabostatene. Kravet fra utlandet om internasjonale sanksjoner vokste. Det ble om å gjøre for regimet å forbedre sitt "image".

I første halvdel av 1984 vant president Botha en del viktige seire som på kort sikt økte regimets anseelse. For det første: Etter å ha drevet vedvarende krigføring og destabilisering over lengre tid, inngikk landet nå fredsavtaler med Mosambik og Angola. Disse innebar at Sør-Afrikas aggresjon og støtte til opprørsbevegelsene RENAMO og UNITA skulle opphøre. Til gjengjeld måtte de to landene nekte ANC baser innenfor sitt territorium. For det andre skoret Botha poeng innenrikspolitisk: Hans "reform" av det politiske system med innføring av et tre-kammer-parlament for hvite, fargede og indere ble vedtatt og satt ut i livet.

Disse "seirene" for Botha skulle imidlertid vise seg å bli svært kortvarig. Det ble snart klart at regimets destabilisering av nabostatene fortsatte med uforminsket styrke. På tross av de inngåtte avtaler. Og den vedtatte parlaments-"reformen" ble avslørt for hva den var; et forsøk på å splitte befolkningen ved å innlemme de fargede i det politiske system samtidig som de svarte skulle holdes utenfor.

Avsnitt 3.2. Unntakstilstand innføres

Da Botha ikke lyktes med sin sjarmoffensiv, ble han og de andre lederne stadig mer desperate. Den 21. juli gikk så regimet til det skritt å innføre unntakstilstand i landet: Pressefriheten ble kneblet. Hæren ble satt inn med tungt bevæpnede styrker i de svarte bydelene. Egne sikkerhetslover kom i stand som åpnet for at "urostiftere" kunne fengsles uten lov og dom på ubestemt tid. Vold fra hær og politi rettet mot innbyggerne i de svarte bydelene ble en del av dagens orden. Samtidig ga regimet støtte til den reaksjonære Inkatha-bevegelsen som motarbeidet ANC og de øvrige demokrati-kreftene gjennom ren terror. Apartheid-staten avslørte sitt sanne ansikt.

Avsnitt 3.3. Motstanden blir til massebevegelse

Imidlertid var resultatet av disse omstendighetene, stikk i strid med Bothas siktemål, at

motstanden mot regimet fikk et omfang og en styrke som den aldri tidligere hadde hatt. Over hele Sør-Afrika deltok de svarte i massive protester høsten 1984 mot valget til det nye tre-kammer-parlamentet. UDF, United Democratic Front, en bred anti-apartheid bevegelse dannet i 1983 med tilslutning fra mer enn 600 organisasjoner, sto sentralt i kampen. Den oppfordret fargede og indere til å boikotte valget, en oppfordring som i overveldende grad ble tatt til følge. I tillegg mobiliserte kirken og fagbevegelsen titusener i kampen. Og da Desmond Tutu samtidig ble tildelt Nobels Fredspris, var det en mektig stimulans for den økende motstanden. Presset mot apartheid-staten økte.

Avsnitt 3.4. Internasjonale sanksjoner – to skritt fram og ett tilbake

Etter at unntakstilstanden ble innført i 1985, kunne ikke lenger omverdenen sitte stille og se på uretten i Sør-Afrika. Kravet om omfattende internasjonale sanksjoner mot apartheid-regimet vant fram. I løpet av 1986 vedtok alle de viktigste vestlige land, som samtidig var Sør-Afrikas mest betydningsfulle samarbeidspartnere, økonomiske straffetiltak. Begrensninger ble lagt både på handel med og investeringer i rasiststaten.

Særlig USAs politikk, vedtatt av Kongressen, var utvetydig og klar i sin fordømmelse av Sør-Afrika. De vesteuropeiske landene, Norge inkludert, inntok en langt mer tvetydig posisjon. Vedtak ble bare i begrenset grad fulgt opp av praktisk handling. Det skulle visse seg at sterke shipping- og kapitalkrefter langt på vei maktet å undergrave en effektiv boikott fra Norge og EF.

ARBEIDSSPØRSMÅL

3.1. Da ordningen med bantustaans ble innført var begrunnelsen at folk av ulike raser skulle ha hvert sitt "homeland" hvor de uforstyrret kunne utvikle sin egenart og kultur. Hvordan samsvarer denne erklærte målsettingen med virkeligheten på 1980-tallet?

3.2. Hvilke muligheter fikk myndighetene til å slå ned motsatanden etter at unntakstilstanden ble innført?

3.3. United Democratic Front, UDF, fikk – i motsetning til ANC – lov til å virke som en lovlig organisasjon inne i Sør-Afrika. Var grunnen at organisasjonen ikke var noen trussel mot myndighetene eller hadde det andre forklaringer?

3.4. Internasjonale sanksjoner ble innført av en rekke land i 1986. Hadde de noen virkning på den politikken myndighetene i Pretoria valgte å føre?

Avsnitt 3.1.

Apartheid i praksis

21. 7. 85

«En hel verden

Der er så mye å se i Sør-Afrika: Menneskelig mangfold, en fantastisk natur, moderne byer, rikdom. Kritikere av styret i Sør-Afrika snakker om «apartheid-staten» eller «rasist-staten». Landets turistbyråer snakker om «en hel verden i ett land». Begge har rett.

Sør-Afrikas hvite elite lider av luksus-sykdommer som også kjennetegner vesten: En høy prosent selvmord, skilsmitter, hjertesykdommer. På den andre siden skiller ikke de svartes levekår seg særlig fra andre land i den tredje verden: Underernæring, dårlig helse, fattigdom.

For å få øye på spenningene og ulikhetene i landet må man vite hvor man skal vende seg. Konfliktene i dagens Sør-Afrika har både med rase og med klasseskiller å gjøre.

Det er et samfunn der 4,5 millioner hvite holder hardt på sin politiske og økonomiske kontroll over de 20,8 millioner svarte. Lovene i Sør-Afrika forhindrer svarte fra å ta del i vanlig politisk liv. De 2,6 millioner «fargede» — dvs. folk av blandingsrase — og de 800.000 indere fikk nylig delvis innpass i landets styre og stell. Det skjedde gjennom en omstridt grunnlovsendring i september 1984.

Tegnene på undertrykkelse
Ironisk nok — det er fra toppen av landets største turistattraksjon du kan se noen av de mest kjente undertrykkelses-symbolene: Det flattoppede *Table Mountain*. Man må bare vite hvor man skal feste blikket. I skyggen av *Table Mountain* ligger havnebyen *Cape Town*.

Hvis man fra fjelltoppen ser nordover, ser man fangeøya *Robben Island* 10 km ute i havet. Ei beryktet fengseløy der de fleste av Sør-Afrikas politiske fanger sitter. Mange av dem betraktes av den svarte befolkningen som deres sanne le-

dere. De svarte kaller øya «*Maikanda*» etter en opprørs Xhosa-høvding og profet, som i 1819 ble dømt til livsvarig fengsel på øya. Han betraktes som den første svarte nasjonalistleder og politiske fange.

Hvit historie

I skråningen til *Table Mountain* ligger den tradisjonsrike byen *Cape Town*. Moderne i bykjernen og idyllisk i forstedene med sine eiketrær, alléer og villaer. Byen er forbeholdt hvite. Det er her landets parlament møtes og lovene vedtas. Det var i skyggen av *Table Mountain* at de første kolonialistene fra Nederland slo seg ned i 1652 for så siden å spre seg lenger innover i landet. Her kom de i kontakt med *San-folket* — som de kalte buskmenn — og som de jaktet på som fritt vilt og nesten utryddet.

Noen hundreår seinere hadde Storbritannia overtatt styringen i *Cape Town*. Da var det at gruvemagnaten og imperialisten *Cecil John Rhodes* drømte og la planer for et britisk imperium som skulle strekke seg fra *Cape Town* til *Kairo* i Egypt. En skulptur av *Rhodes* sitter og ser nordover fra hans mausoleum i fjellskråningen. Fra tid til annen blir han malt rød av studentene ved universitetet i *Cape Town* i protest mot den politikken hans rasefrender nå fører i landet.

«Ikke-hvite områder»

Cape Town er et politisk brennbart område. Kapphalvøya er ikke bare naturskjønnt idyll. Vestover, før den neste fjellrekken i det fjerne ligger slettelandet — the *Cape Flats* — et forblåst område med løs sand og småbusker istedet for trær. Det er dette området de «ikke-hvite» er tildelt, som om de var «ikke-personer».

Som alle andre steder i Sør-Afrika bor svarte og hvite i adskilte områder, slik det er lov-

Foto: Ole Bernt Frøshagen

Øverst: *Table Mountain* — turistattraksjonen som gir utsikt over det politisk brennbare Kapp-området. Midten: Politiet utfører en passkontroll i byen *Crossroads*. Alle svarte i Sør-Afrika må kunne til enhver tid vise fram gyldig pass. Nederst: Fangeøya *Robben Island* slik man ser den fra toppen av *Table Mountain*.

Al, 1, 85 i ett land»

bestemt i den såkalte Group Areas Act — Lov om gruppeområder. De strenge passlovene regulerer hvilke svarte som bosetter seg i de hvite delene av landet. På denne måten fører de hvite streng kontroll over arbeidsmarkedet, og sikrer seg billig svart arbeidskraft.

Apartheid — raseskillepolitikk — preger det meste i Sør-Afrika: Skolegang, kjærlighet, samliv og arbeid. Det skaper hat og selvforsterkende frykt. Konsekvensene er både fysiske og psykiske smerter. De hvite har ved hjelp av flere hundre lover skapt et fengselsaktig samfunn for det svarte flertallet. Men de har på samme tid begrenset sin egen frihet. Hvordan kan de nyte sin egen frihet når de er nødt til å alltid stå vakt for å hindre at de svarte bryter seg ut av fengselet? De hvites maniske forsvar av «raserenhet» er ironisk når man innser at det er basert på en illusjon. Vanlige hvite i Sør-Afrika har en god porsjon «farget» blod i seg.

Frykt

Frykten for svart maktovertagelse har alltid vært sterk blant de hvite. Samtidig mister de svarte tålmodigheten. Det er en brennbar stemning i de svarte bydelene i Sør-Afrika der den politiske bevisstheten er størst. Geriljasoldater fra den svarte politiske organisasjonen *Den afrikanske nasjonalkongressen* (ANC) har siden 1980 utført mer enn 200 sabotasjeangrep hvert år. En svart fagbevegelse er under oppbygging. Den interne ikke-voldelige svarte opposisjonen har fått gjennomslag for mange av sine synspunkter og er i stadig vekst.

Svart skoleungdom gjennomfører til stadighet boikottaksjoner mot sine skoler i protest mot den skjeve utdanningspolitikken i landet, der det er bare de hvite som nyter godt av ressursene.

Tvangsflytting

I flere områder av landet lever svarte småsamfunn i frykt for å bli tvangsflyttet til de karrige svarte bantustanene. Utenfor Cape Town har et samfunn av illegale svarte beboere i flere år kjempet mot trusselen om tvangsflytting. *Crossroads* er navnet på denne brakkebyen, etablert av kvinner som flyttet til storbyen for å kunne leve som familier med sine ekte menn. I følge sør-afrikansk lov må ofte kvinner forbli på landsbygda mens mennene tar arbeid i de hvites fabrikker i byene.

Raseskillesystemet i Sør-Afrika er under stadig endring etter hvert som de hvite makthaverne prøver å tilpasse det den moderne tidsalder. En viss oppmyking har skjedd de siste årene. Hvite butikkeiere er blitt oppmerksomme på at den svarte befolkningen utgjør en viktig kjøpergruppe. Noen restauranter i Cape Town og de andre større byene er åpne for alle raser. Men når det var snakk om å gi de svarte adgang til de fineste strendene i Cape Town ble protestene fra mange hvite høyrøstet.

En ikke ubetydelig gruppe hvite arbeider mot regjeringens politikk i Sør-Afrika. Det liberale Progressive Federal Party retter sterke verbale angrep mot regjeringen til president P.W. Botha i parlamentet. Det har nok hatt en viss effekt. Men virkningen er neppe stor nok.

Svart ungdom og de svarte politiske lederne tror ikke at sterke ord vil svekke regimet, samtidig som den internasjonale handelen med Sør-Afrika fortsetter. Stadig flere svarte ser voldelig motstand som eneste vei ut av det fengsel apartheid setter dem i.

Jan Speed

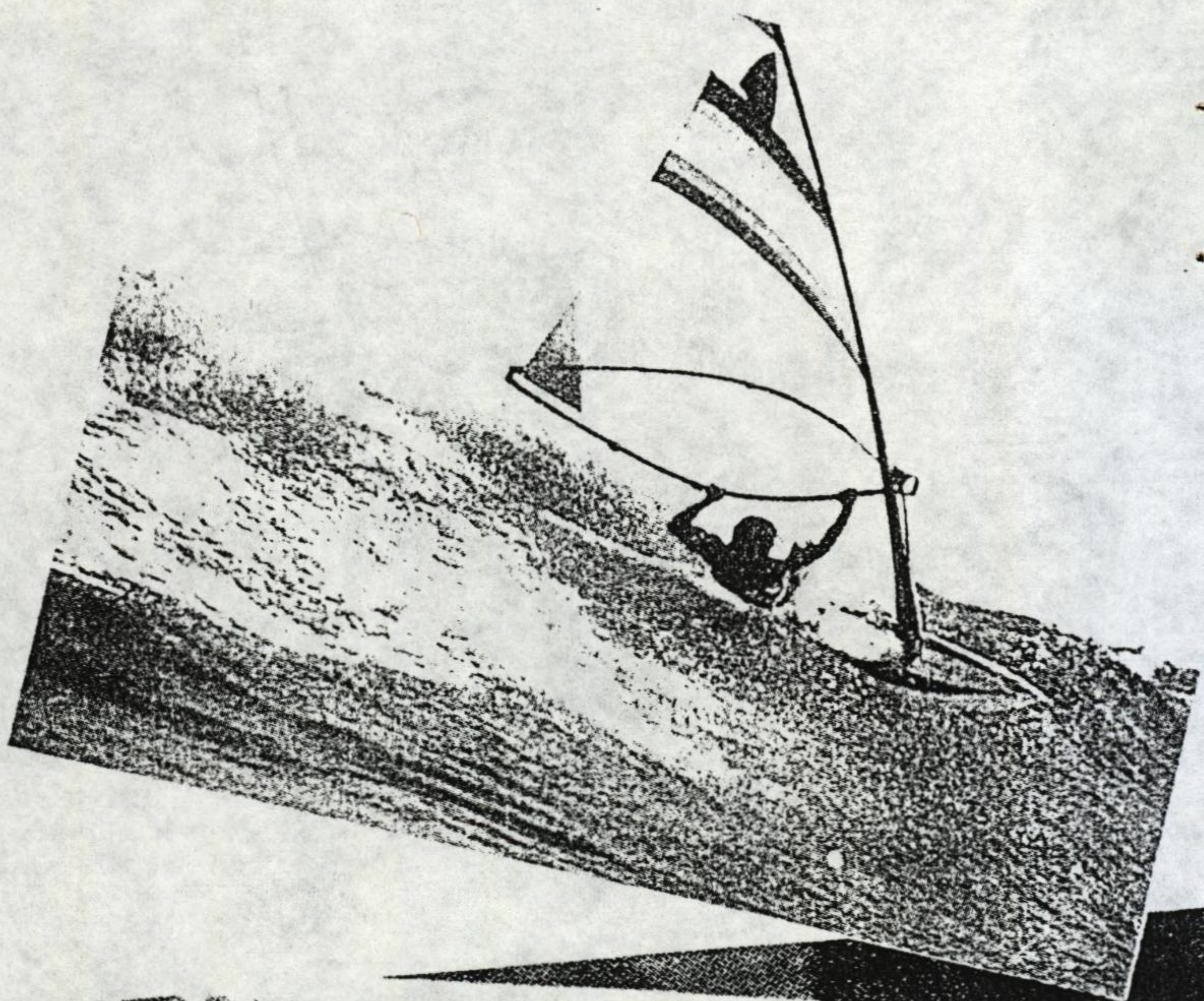

Foto: O.B. Frøshaug

Øverst: Hvite nyter det gode liv. Windsurfing i Sør-Afrika. Midten: Det er en økende svart motstand, her representert av folk fra den demokratiske enhetsfronten. Nederst: De hvite forbereder forsvar av sin makt og sine privilegier.

Bantustan-regima bryt saman

Bantustanområda skulle utgjere løysinga på raseproblemet i Sør-Afrika. På 14 prosent av landet, for det meste på skrin jord i utkantstrøk, skulle dei tre fjerdedelane av befolkninga som afrikanarane utgjorde, styre seg sjølve. Ti "heimland" vart oppretta, grovt sett eitt for kvar av dei viktigaste afrikanske stammene i landet. Fire bantustan fekk politisk uavhengighet mellom 1976 og 1981, ein uavhengighet som ikkje vart godkjent av ein einaste stat utanom Sør-Afrika sjølv.

I dag bur om lag halvparten av befolkninga i Sør-Afrika i bantustan-områda, og det er bygt opp omfattande statsadministrasjonar i kvart heimland. Nå er den sørafrikanske regjeringa sin politikk overfor desse sett i revers. Då det vart klart at apartheid-regimet måtte bort begynte bantustan-regima å falle saman, om dei var blitt uavhengige i namnet eller ikkje. Men det har vore stor skilnad på utviklinga i desse områda, og dei vil spele ulik rolle i tida framover.

"ANC-republikken" Transkei

Endringane kom først i Transkei, som også vart den første nasjonalstaten som fekk uavhengighet i 1976. Diktatorbrørne Matanzima styrte Transkei til dei vart styrta i eit kupp leia av den 30 år gamle generalen Bantu Holomisa i 1986.

Transkei var meint å vere heimlandet for Xhosa-stammen, som i hovedsak bur i den austlege Kapp-provinsen. ANC står særleg sterkt her, og Holomisa skjulte ikkje det slektskapet han kjende med frigjeringsrørsla. Bantustanet er på mange måtar blitt ein fristad for grupper innafor ANC. Sjølv har ikkje Holomisa vore klar på om han ønskjer innlemming i Sør-Afrika igjen, men ikkje noko tyder på at han vil setje seg imot det.

Ciskei - ein farse

Om Matanzima-brørne i Transkei var despotiske, fekk Lennox

Sebe i Ciskei tilnamnet "Sør-Afrikas Idi Amin". Ciskei er det andre bantustanet for xhosaer, men er mykje mindre og meir enn ein dumpeplass for arbeids-lause i den austlege Kapp-provinsen. Uavhengighetsfeiringa i Ciskei var reine farsen. Under heisinga av det nye flagget fall flaggstanga ned og brakk, og måtte støttast opp av to sør-afrikanske soldatar medan flagget omsider gjekk til topps. Det vart sagt at latteren i folkemengda overdøyvde dei 101 kanonskote.

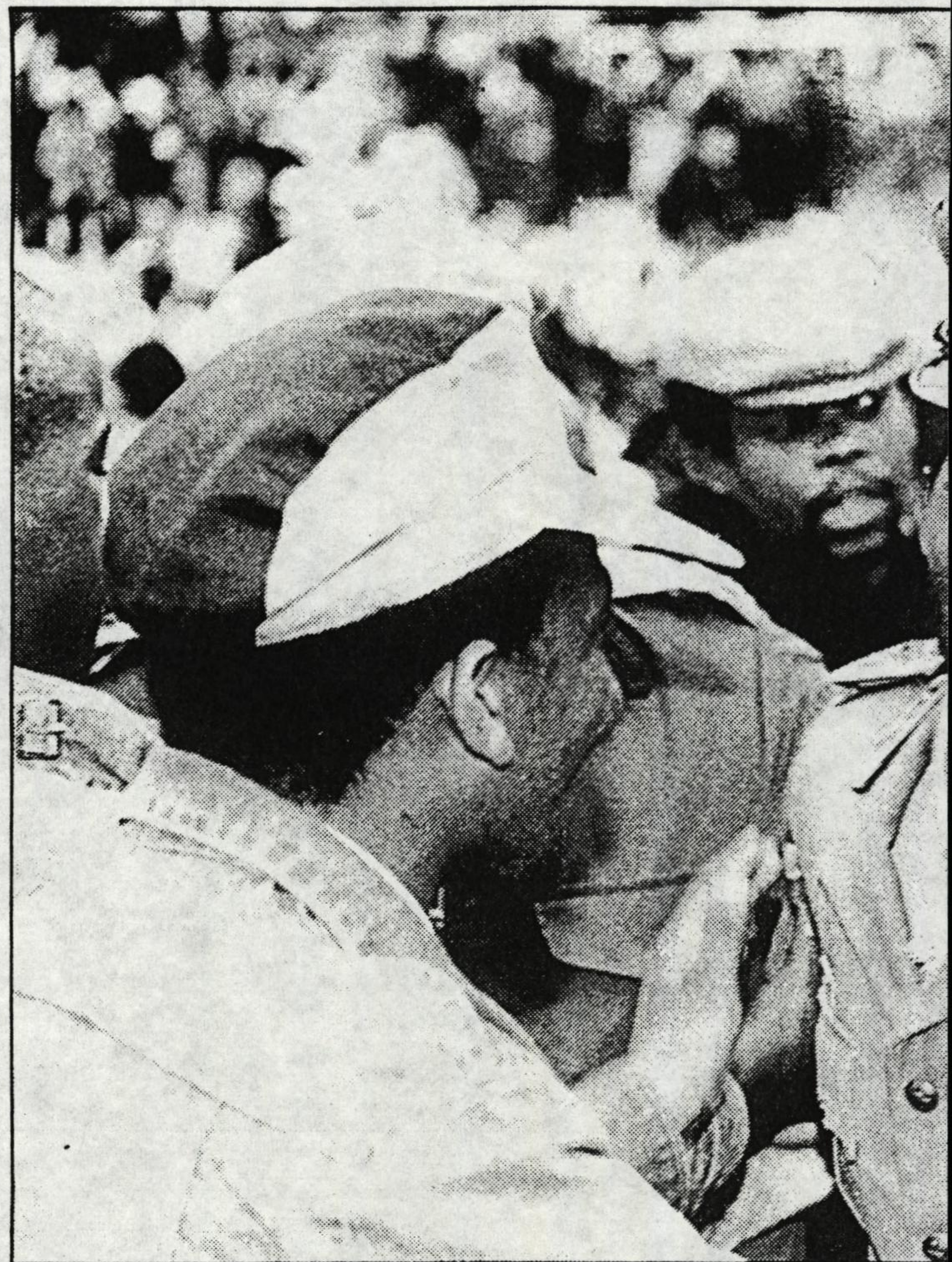
Det høyrer med til historia at korporalen som hadde ansvaret for flaggheisinga vart borte for alltid, ein skjebne som mange har fått dele under Sebes rå styre.

Til slutt vart Lennox Sebe også offer for eit militærkupp. Tidleg i 1990 overtok Brigadier Oupa Gqosa makta. Etter først å ha gitt uttrykk for ein viss sympati med ANC har brigadieren forsøkt å setje seg imot innverkning frå frigjeringsrørsla. Men han har ikkje klart å hindre at ANC og den svarte fagrørsla har vunne stor oppslutning i området.

Gqosa sit ikkje særleg trygt ved makta. Etter eit tredje mislykka kuppforsøk mot han i februar i år, overtok Sør-Afrika i realiteten styringa av dette bantustanet.

Bophutatswana

Heimlandet for tswanatalande sør-afrikanarar har framstått som det mest framskridne og

moderne av dei såkalla uavhengige bantustana. President Lucas Mangope har alt som kan forventast av ein eldre afrikansk stammehøvding, og med nesten sørgmodig stemme talar han til nasjonen på TV omtrent annakvar dag. Hovedstaden Mmabatho er ein moderne by, og "landet" har ei gjennomsnittleg nasjonalinntekt som kan måle seg med dei meir velstående blant dei uavhengige afrikanske landa. Utanlandske investorar, særleg tyske, japanske og taiwanesiske, har vore spesielt aktive i Bophutatswana.

Men Mangope fer ikkje mildt fram når han møter motstand, og velstand er det ikkje akkurat som pregar mange av dei landflekkene som dette bantustanet består av. Eit kuppforsøk mot Mangope i 1988 mislykkast berre fordi Sør-Afrika sende inn soldatar. Mangope er den einaste av dei nåverande bantustanleiarane som klart set seg i mot inkorporering i Sør-Afrika att, og han er i sterk konflikt med ANC som prøver å organisere seg innafor desse områda.

Det fjerde "uavhengige" bantustanet, Venda, ligg i nord opp mot grensa til Zimbabwe. Venda er mest kjent for sitt korrupte styre og sine høge ministerlønningar. Men dei militære har nå

også overtatt styringa her, og det finst liten interesse blant desse for å fortsetje uavhengigheten.

"Sjølvestyrte" område

Fleire mindre område, slik som KwaNdebele, Lebowa, Qwaqwa og Gazankulu, har aldri utvikla seg såpass at ein gong den sør-afrikanske formen for uavhengighet har gitt særleg mening. I KwaNdebele vart Botha-regimets arbeid for uavhengighet på 80-talet stansa av bitter motstand frå ein allianse av tradisjonelle høvdingar og ungdom.

Men KaNgwane, bantustanet for swaziar som ligg nord for Swaziland, er eit spesielt tilfelle. Dei styrande i KaNgwane, under leiing av Enos Mabuza, har bestemt motsett seg uavhengighet. Han har også avvist innlemming i Swaziland, noko regjeringa i Swaziland har kravd. Dette var slett ikkje uaktuelt i begynnelsen av 80-åra, men er etter dei siste åras utvikling ikkje lenger på tale.

Enos Mabuza har gode kontaktar med frigjeringsrørslene, og nyt respekt i vide kretsar. Mange meiner at han kan komme til å spele ei viktig rolle i forhandlingane om korleis det framtidige Sør-Afrika skal sjå ut.

Kwazulu - det største bantustanet

I disse forhandlingane krev også leiaren i Kwazulu, Chief Gatsha Buthelezi, å få ein framstående plass. Buthelezi ser seg sjølv som ein nasjonal leiar. Men maktbasen hans er Inkatha-partiet, som byggjer på zuluane sine militære og autoritære tradisjonar. Det er liten tvil blant uavhengige observatørar om at Inkatha står bak svært mykje av den valden som dei siste par åra har spreidd seg frå Natal-provinsen og særleg til Johannesburg-området.

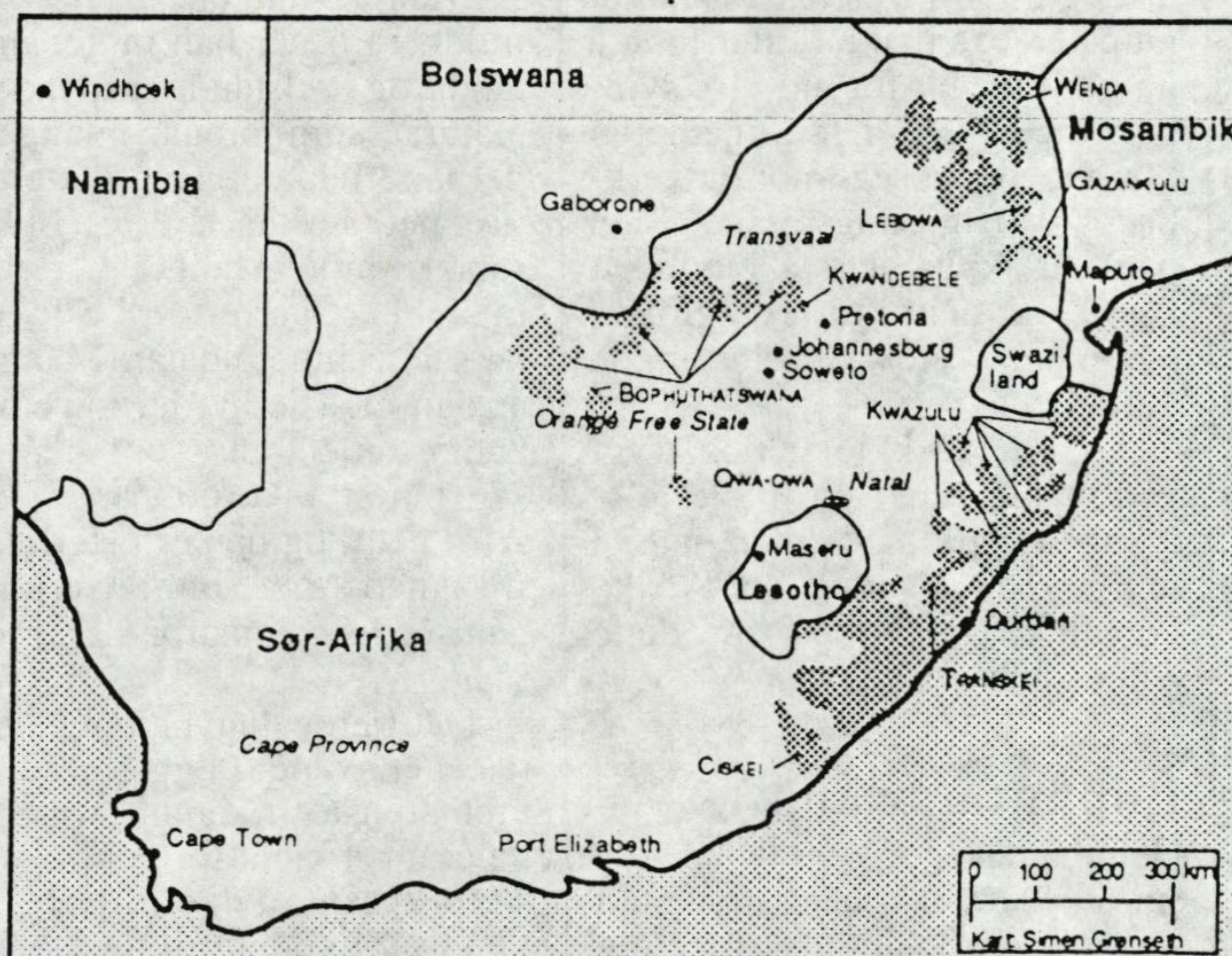
Buthelezis strategi er å mobbe seg inn som ei hovedpartner i forhandlingane om Sør-Afrikas framtid, og han er i ferd med å lykkast i dette. ANC har ikkje anna valg enn å godta han om ikkje valden skal heilt ta overhand. Men denne innbyrdes svarte kampen vil, om han kan stansast, likevel late etter seg tusenvis av drepne afrikanarar og ei svekka svart motstandsørsl.

Sjølv om Buthelezis støtte utanfor KwaZulu er minimal, er det liten tvil om at hans organisasjon vil vere ein viktig, om enn destabiliserande faktor, i den framtidige utviklinga i Sør-Afrika.

Bantustana kan ikkje ønskast bort

Men om bantustan-regima nå bryt saman, er det klart at systemet etterlet seg enorme problem. Problema er ikkje først og fremst politiske, men økonomiske, sosiale og administrative. Bertil Egerö har analysert desse spørsmåla i eit hefte som er omtala annanstad i dette bladet.

Av Asbjørn Eidhammer

Det frie Sør-Afrikas største problem

Framtida for bantustanområda kan bli det vanskelegaste av alle dei problema ei framtidig regjering vil stå overfor i Sør-Afrika, seier den svenske forskaren Bertil Egerö i eit hefte nettopp utgitt av Nordiska Afrika-institutet i Uppsala.

Om lag halvparten av folket i Sør-Afrika bur nå i bantustan, og den sør-afrikanske regjeringa sin politikk i desse områda har skapt system som det ikkje er så lett å endre på. Bantustanområda vart ifølge Egerö skapte for det første for å skaffe billig arbeidskraft til gruvene i Sør-Afrika, for det andre for å knekke dei uavhengige afrikanske bøndene og samle dei innafor reservata, og for det tredje for å hindre alliansar mellom fattige kvite på landsbygda og i byane, og afrikanarane.

Men resultatet etter snart eit hundreår er eit dyrt system som ikkje har økonomisk livskraft. Det er skapt store administrasjonar, 200 000 offentleg tilsette alt i 1980; ein stor politisk elite (til dømes 1190 "parlamentsmedlemmer") som har lønnsvilkår og privilegier dei ikkje kan drøyme om å få andre stader, og militærapparat som ikkje er til å kimse av. I budsjettåret 1987/88 subsidierte den sør-afrikanske regjeringa dei ulike heimlanda med 5,8 milliardar rand (om lag 15 milliardar kroner). Kanskje mindre enn ein femtedel av dei offentlege inntektene i bantustana er skapte lokalt.

Næringslivet er blitt sterkt subsidiert, noko som har skapt eit kunstig svart småborgarskap med sterke interesser i det eksisterande systemet. Folk som bur i heimlanda lever ikkje av jordbruk. Ikkje i nokon av bantustanområda står jordbruket for meir enn 20 prosent av folks inntekter. Berre mellom 8 og 17 prosent av jorda er dyrkbar. I realiteten lever storparten av befolkninga i heimlanda i urbane eller halvurbane område, der som ein kan kalle busettingane folk ofte er tvangsflytta til som byområde. Inntektene kjem i stor grad utafrå bantustanområda, frå migrantarbeidarar og dagpendlarar.

Overgangen til fleirtalstyre vil innebære ei rad vanskelege økonomiske tilpassingstiltak som truleg vil gjere dei fattige endå fattigare, meiner Egerö. Det vil bli behov for offentlege midlar for å motverke negative sosiale verknader. Betinging i bustadforhold, skoletilbud og helsevesen vil i stor grad måtte avhenge av lokal finansiering som ikkje vil finnas, i alle fall ikkje på kort sikt.

Det er altså ingen optimistisk analyse Egerö gir av framtidsmulighetene for bantustanbefolkninga. Erfaringane frå fattige område på landsbygda i nabolanda Zimbabwe og Namibia skulle støtte opp om eit slikt pessimistisk bilde. Så mykje er ødelagt, så mange vanskapningar er dyrka fram gjennom eit hundreår med raseskilnepolitikk, at det kan ta generasjonar å rette opp skadane.

Bertil Egerö: South Africa's Bantustans. From Dumping Grounds to Battlefronts. Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala 1991, 48 sider.

Av Asbjørn Eidhammer

inte fast anställda utan gick på kontrakt, vanligen på 1-3 år. Därpå återvände arbetarna till sina egna länder, där de efter sex månader på nytt kunde söka sig till gruvorna. Arbetarnas familjer måste stanna kvar i sina egna länder och försörjde sig på det traditionella familjejordbruket. Gruvarbetarlönerna kunde därför hållas på en nivå som nätt och jämnt räckte till arbetarnas överlevnad. I själva verket hölls lönerna nere vid samma nivå (i fast penningvärde) ändå fram till 1970-talet. Då först började gruvarbetarnas protester tvinga gruvkapitalet att höja lönerna.

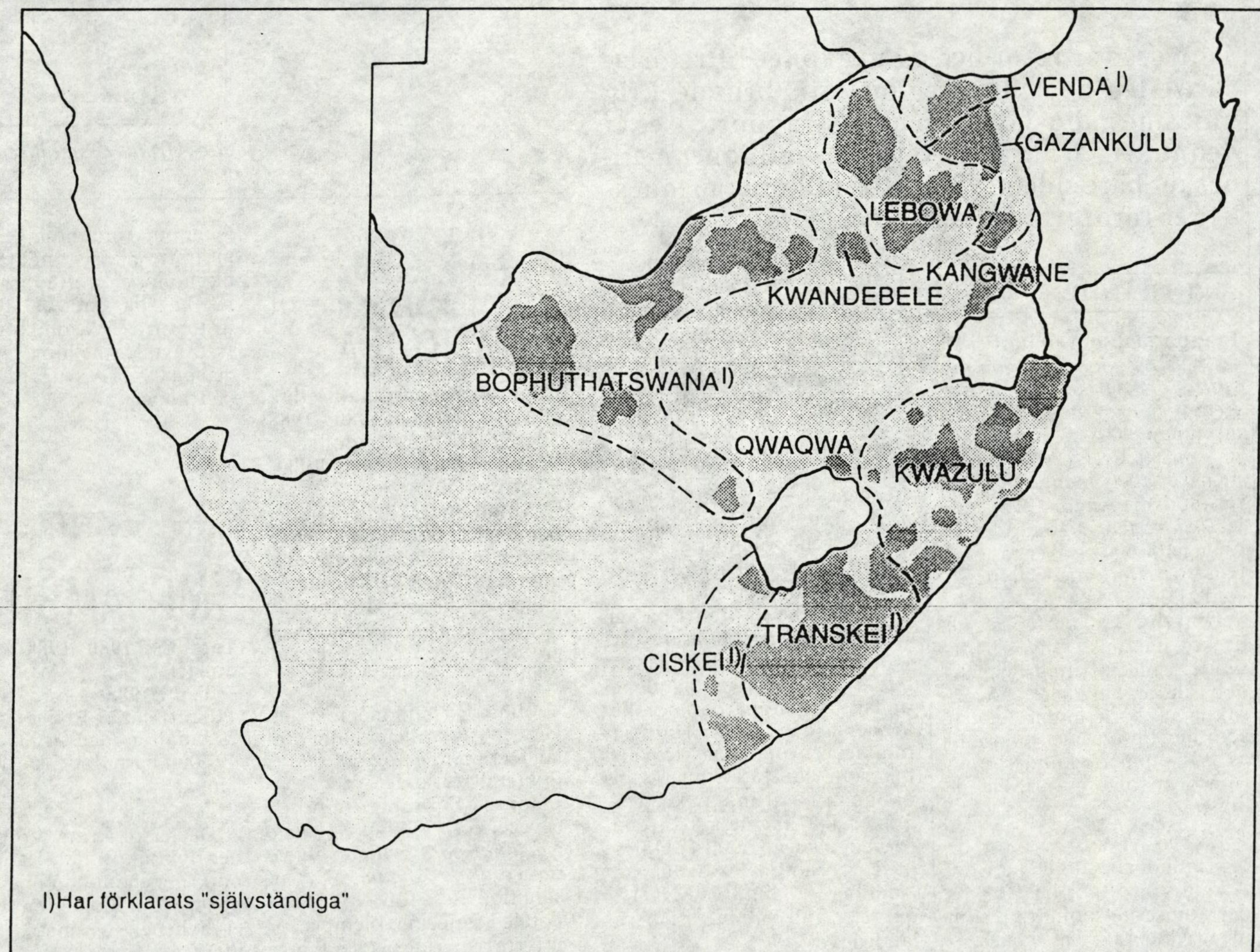
Migrantarbetarna bodde i barackläger (*compounds*) där gruvbolagen försökte skapa splittring genom att skilja arbetare åt

efter ursprungsland eller "stam". Arbetare från olika regioner eller länder fick också olika typer av arbeten. Så skapades en hierarki i gruvorna, där grupper och folk ställdes mot varandra. Lägren, som används än idag, är inhägnade och i barackerna bor gruvarbetarna utan sina familjer, packade som sillar under hela sin kontraktstid. Prostitution och homosexualitet är vanlig i denna miljö, och alkoholism uppmuntras genom ölhallar inne på lägerområdena.

Apartheid förbereds

Grunden för det rasistiska systemet i Sydafrika lades långt innan boernas Nationalistparti tog makten 1948. Afrikanerna hade

Karta 14. "Hemländer"

Sør-Afrikas brutale ansikt

Til tross for reformer og nye toner i Pretoria, fortsetter apartheid-regimet sin brutale krig mot sine nabostater. En ny FN-rapport viser at denne krigen har tatt livet av 1,5 millioner mennesker bare siden 1980. Åtte millioner mennesker er fordrevet fra sine hjem.

Av JO RANDEN

I rapporten, som er utarbeidet av FNs Økonomiske Kommissjon for Afrika og *Africa Recovery Programme*, heter det at nesten 900 000 mennesker har mistet livet i Mosambik, mens 500 000 mennesker har mistet livet i Angola. Dødstallet for resten av området er omlag 100 000 skriver rapportens forfattere med UNICEF som kilde.

Omkring halvparten av de drepte har mistet livet i forbindelse med geriljakrig, mens den andre halvdel hovedsaklig er barn under fem år som har mistet livet på grunn av sykdommer og underernæring som følge av krigshandlinger.

FN legger ansvaret for de 1,5 millionene døde på Sør-Afrika og apartheidstatens destabiliseringspolitikk som ble utviklet i 1977 av daværende forsvarsminister - seinere statsminister og president -

P.W. Botha. Destabiliseringspolitikken innebærer en stakk- og gulrot-strategi. Gulrota er et omfattende låne- og handelssamkvem mellom den økonomisk utvikla apartheidstaten og nabostatene der Sør-Afrikas hensikt er å gjøre nabostatene økonomisk avhengige av seg. Stokken er finansiering av opprørsbevegelser i nabolandene for å straffe alle forsøk på å avskaffe apartheid i Sør-Afrika.

Sør-Afrika har langt på vei lyktes i å destabilisere og straffe sine naboer. Totalt sett har krigen kostet nabolandene omlag 420 milliarder norske kroner siden 1980. Hardest rammet er Angola og Mosambik som har fått ruinert sin økonomi på grunn av krigen. Sør-Afrika har de siste årene forhandlet seg fram til avtaler med Mosambik, Angola og Namibia som hindrer ANC i å opprette militære baser i disse landene.

Sør-Afrika benekter anklagene i rapporten.

ANGOLA:

Tapt Bruttonasjonalprodukt (BNP) i perioden 1980 - 1988: 30 milliarder (mrd.) dollar.

Tap i 1988: 4,5 mrd. dollar - 90 prosent av BNP.

Antall døde: I hele perioden har i alt 500 000 mennesker mistet livet som direkte eller indirekte følge av krigshandlinger. Av disse er 310 000 barn under fem år som er døde på grunn av underernæring og sykdom.

Minst 1,5 millioner mennesker er flyktninger innenfor landets grenser, og 500 000 er flyktet ut av landet.

Jonas Savimbis opprørsbevegelse UNITA (*Uniao Nacional para a Independencia Total de Angola* - Nasjonalunionen for Angolas Totale Frigjøring) kjemper for å styrte regjeringen eller tvinge den til å avgi en del av makten

gjennom forhandlinger. Har mottatt massiv militær og økonomisk støtte fra Sør-Afrika og mottar fortsatt støtte fra Washington. En fredsavtale mellom regjeringen og UNITA synes nå å være på trappene.

MOSAMBIK:

Tapt BNP 1980 - 1988: 15 mrd. dollar.

Tap i 1988: 3 mrd. dollar - 110 prosent av BNP.

Antall døde: 900 000, hvor 494 000 barn døde før de fylte fem år.

Det er omkring 4,6 millioner flyktninger inne i landet og omkring en million i nabolandene. 3,1 millioner innbyggere er avhengig av matvarehjelp utenfra.

Geriljabevegelsen RENA-

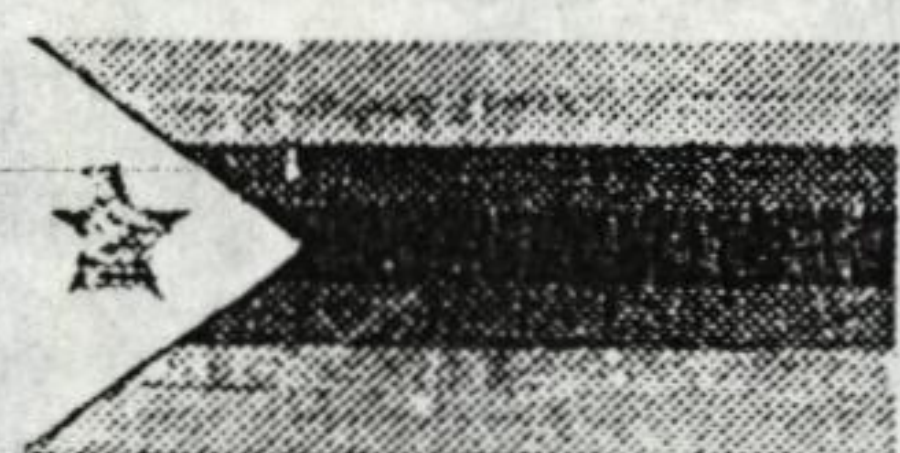
Sør-Afrikas destabiliseringspolitikk

stet nabostatene dyrt, viser en fersk FN-rapport.

FOTO: JOHN LIEBENBERG.

MO (*Resistencia Nacional Mocambicana* - Mosambiks Nasjonale Motstand) eller MNR (*Mozambic National Resistance*) som de vanligvis kalles, har terrorisert landområdene og ødelagt transportnettene. I følge FN-rapporten og det amerikanske utenriksministerium støttes MNR av Sør-Afrika.

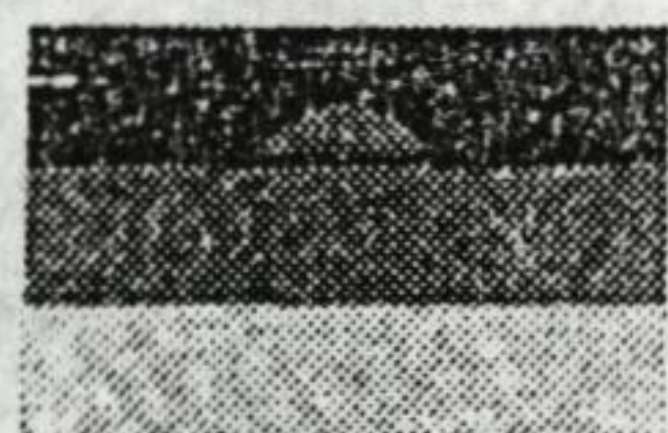
ZIMBABWE:

Tap BNP 1980 - 88: 8 mrd. dollar.

Tap i 1988: 1,35 mrd. dollar - 25 prosent av BNP.

Antall døde: 500

Det er omkring 175 000 flyktninger i Zimbabwe, de fleste fra Angola.

MALAWI:

Tap BNP 1980 - 88: 2,15 mrd. dollar.

Tap i 1988: 1,35 mrd. dollar - 30 prosent av BNP.

Antall døde: 25 000, alle barn under fem år.

Nesten 700 000 flyktninger fra Mosambik er strømmet inn i landet hvor de utgjør en hard belastning for de 7,5 millioner innbyggernes ressurser.

ZAMBIA:

Tap BNP 1980 - 88: 5 mrd. dollar.

Tap i 1988: 500 millioner dollar - 20 prosent av BNP.

Antall døde: 50 000, hvor bare 100 barn var under fem år.

Omkring 200 000 angolane- re og 50 000 mosambikanere befinner seg i landet som flyktninger.

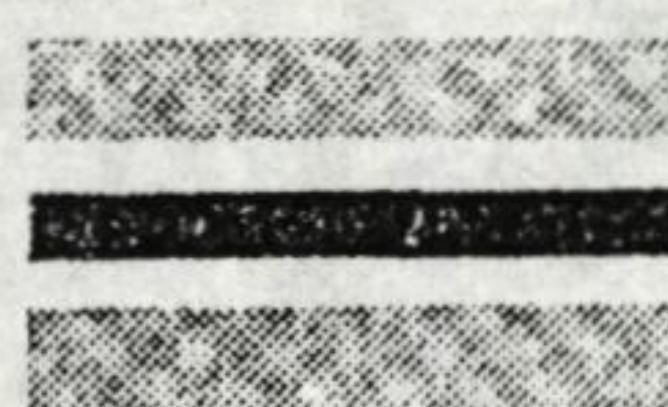
TANZANIA:

Tap BNP 1980 - 88: 1,3 mrd. dollar

Tap i 1988: 500 millioner dollar - 10 prosent av BNP.

Antall døde: 25 000, hvor alle bortsett fra 60 personer, var barn under fem år.

Omkring 75 000 mosambikanere har søkt tilflukt i landet.

BOTSWANA:

Tap BNP 1980 - 88: 500 millioner dollar.

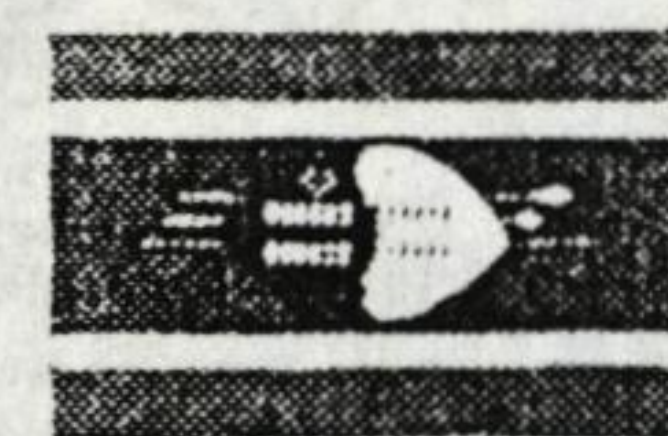

LESHOTO:

Tap BNP 1980 - 88: 300 millioner dollar.

Tap i 1988: 50 millioner dollar - 7 prosent av BNP.

Antall døde: 500.

SWAZILAND:

Tap BNP 1980 - 88: 200 millioner dollar.

Tap i 1988: 30 millioner dollar - 5 prosent av BNP.

Antall døde: 250.

(Kilde: FN)

Slåss mot sine egne

Zulu-høvdingen Gatsha Buthelezi blir ofte framstilt som en fornuftig og «moderat» leder av vestlige politikere og massemedia. Han blir framstilt som en leder som går i mot væpnet kamp og sanksjoner. Men Vestens bilde av Gatsha Buthelezi er falskt.

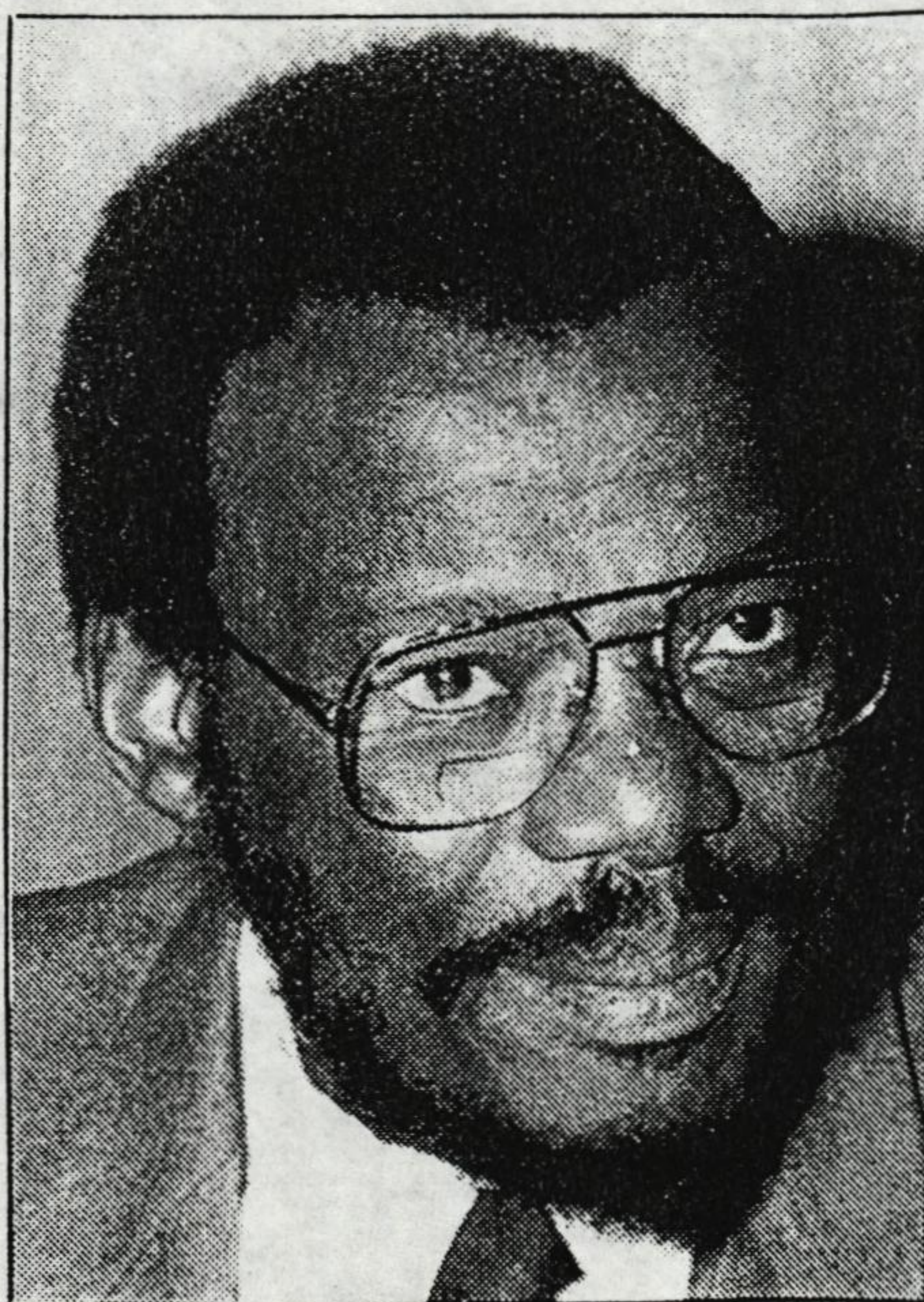
Av JØRN RIISE

Det er svært få politiske bevegelser i den vestlige verden som åpent tør å forsvare Sør-Afrikas apartheidpolitikk. Uenigheten blir likevel større når en diskuterer hvordan systemet bør endres og hvem som representerer flertallet i Sør-Afrika. Vestlige regjeringer er opphengt i en tankegang preget av et øst/vest-perspektiv når de utformer sin utenrikspolitikk. Spesielt gjelder dette når de skal velge hvilken bevegelse de bør støtte i land i den 3. verden. Mange vestlige regjeringer kunne godt tenke seg å støtte en annen anti-apartheid-bevegelse enn ANC som representant for flertallet i Sør-Afrika. ANC har både kontakt med Sovjet (det er bl.a. bare Sovjet og Øst-Europa som vil gi dem våpen) og de er for væpnet kamp.

Falskt bilde

Den eneste alternative representanten i Sør-Afrika som til en viss grad tilfredsstiller disse regjeringenes ønsker og som har en viss innflytelse er derfor zulu-høvdingen Gatsha Buthelezi. Men bildet av Buthelezi som fører av en moderat og ikke-voldelig linje er falskt.

Buthelezi fører riktignok en moderat og ikke-voldelig linje overfor apartheid-regimet, men overfor svarte som ikke støtter hans politikk er han dessto mer radikal og voldelig. Hans voldelige linje overfor svarte motstandere har gitt regimet et takknemlig kort på hånda; svart kjemper mot svart. Dette trekker oppmerksomheten vekk fra regimets undertrykkingspolitikk og svekker motstandskampen. Samti-

Vestens bilde av Gatsha Buthelezi som en fornuftig og moderat leder er falskt. Foto: NTB.

dig er det krefter i Vesten som ikke ser sine interesser tjent med et for raskt systemskifte i Sør-Afrika og som gjerne ser at kravet om sanksjoner fra de demokratiske organisasjonene i landet overdøves av denne konflikten.

Det er imidlertid ikke overraskende at det blant de undertrykte i Sør-Afrika fins grupper som samarbeider med regimet og som motarbeider andre undertrykte. Dette fins i alle samfunn der det er undertrykking. Det er ikke mer merkelig enn at det under den 2. verdenskrig da Norge var okkupert av tyskerne, var titusener av nordmenn som kjempet på tyskernes side mot andre nordmenn. Men har noen snakket om at hvit kjempet mot hvit av den grunn?

Hvorfor kjemper så Buthelezi

mot andre svarte, og hvilken rolle spiller Buthelezi i dagens Sør-Afrika?

Svart mot svart

Opprinnelig var Buthelezi positiv til ANC, og var tidligere langt mer militant overfor regimet enn han er i dag. Da hans parti Inkatha ble dannet i 1975 hadde han et godt forhold til ANC. Det var først i 1979/80 at konflikten mellom Inkatha og ANC ble tydelig. På dette tidspunktet kom motstanden mot utdannings-systemet til uttrykk gjennom skoleboikotter. Studentorganisasjonen COSAS sto i spissen for disse aksjonene. Men Buthelezis problem var at hans maktbasis var bygd på rasisregimets apartheidsystem - hans posisjon var avhengig av at bantustan-politikken fortsatte. Fordi Inkatha kontrollerte utdanningspolitikken i bantustanen KwaZulu, så ble aksjonene mot utdanningspolitikken en trussel mot Inkatha.

Det skjedde etterhvert også en endring i Buthelezis og Inkathas posisjon blant zuluene. Zuluene har holdt sine tradisjoner sterkere i hevd enn andre folkegrupper i Sør-Afrika. De kjempet og vant et stort slag i forrige århundre mot en britisk hærstyrke som hadde vesentlig bedre våpen enn dem. Men zulunasjonalismen har tidligere vært knyttet til kongene, nå ble den knyttet til Buthelezi og Inkatha. Dette var en bevisst strategi fra Buthelezis side for å øke sin makt. Buthelezi ble nå ensbetydende med Inkatha og Zulunasjonen. Enhver politisk linje som avvek fra Buthelezis ville dermed samtidig være en trussel mot Zulunasjonen.

Banditter

Etablering av UDF - Den forente demokratiske front - i 1983 ble derfor en stor trussel mot Buthelezi. UDF begynte å rekruttere medlemmer blant zuluene som Buthelezi oppfattet nærmest som sine undersåtter. Dette året markerte også en ny fase i Inkathas historie. Buthelezi begynte å ta i bruk vold mot sine politiske motstandere for å opprettholde sin posisjon. I oktober 1983 gikk en gruppe banditter (vigilantes) med støtte fra Buthelezi til angrep

gasjerte seg politisk i KwaZulu eller nærliggende områder og som stilte krav på vegne av organisasjoner som arbeidet for å bedre forholdene for befolkninga. Mange ble drept eller såret.

Nytt oppgjør

Det neste store oppgjøret kom i 1985 da mer enn 60.000 mennesker i tre bydeler nær Pietermaritzburg boikottet busstransporten. Bakgrunnen for dette var en økning i billettprisene. KwaZulu-politiet ar-

dittene, og 17 ble drept og mer enn 100 såret.

Arbeidsnedleggelse

I juli 1985 ble det gjennomført en arbeidsnedleggelse organisert av COSATU i protest mot at 1.000 arbeidere var blitt avskjediget av sin arbeidsgiver. Et stort flertall av arbeiderne deltok i denne aksjonen. Det ble gjennomført en forbrukerboikott som også fikk meget stor oppslutning. Det ble dessuten gjennomført demonstrasjoner 1. mai 1986 og 1987 som fikk stor oppslutning. Hver gang slike aksjoner ble gjennomført av demokratiske organisasjoner, økte Inkathas voldsbruk. Den sterke oppslutningen om aksjonene var en direkte trussel mot Buthelezis innflytelse.

Buthelezis voldsbruk er uttrykk for at han er i ferd med å miste innflytelse blant zuluene. Hvor sterk hans innflytelse er, er vanskelig å måle. Medlemsskap i Inkatha er nødvendig for å oppnå viktige goder hvis en bor i KwaZulu. Det er dessuten livsfarlig å uttrykke opposisjon mot Inkatha.

Å avsløre Buthelezis handlinger og reelle politikk er viktig. Det er ham flere vestlige regjeringer og en del vestlige politiske bevegelser klamrer seg til som et halmstrå for å forhindre altfor radikale forandringer i Sør-Afrika. Selv om den nåværende norske regjering har et klart syn for hvem som bør støttes i Sør-Afrika, er det ikke sikkert at det samme vil gjelde etter neste stortingsvalg. Hva mener f.eks. Carl I. Hagen om Buthelezis rolle i Sør-Afrika?

Medlemmer av den Inkatha-tilknyttede fagforeningen UWUSU under en anti-COSATU demonstrasjon. (Foto: Omar Badsha)

på studenter på internatet ved The University of Zululand i Ngoye. Buthelezis støttetropper drepte 5 og såret 113. Bakgrunnen for angrepet var at studentene hadde motarbeidet at Buthelezi skulle få delta i et møte på universitetet. Bakgrunnen for Buthelezis sterke reaksjoner var også den omfattende skoleboikotten i 1980 da 36 skoler deltok i protesten mot utdanningssystemet - et system som Inkatha forsvarte. Fordi Inkatha hadde blitt en del av det undertrykkende system ble protesten mot systemet samtidig en trussel mot Inkatha. Buthelezi beklaget ikke aksjonen på studentinternatet som endte i en massakre, han snarere forsvarte den og kom dessuten med nye trusler.

Etter dette ble det gjennomført en rekke angrep mot personer som en-

resterte eller skjøt mange av dem som deltok i boikotten. På denne tid gikk angrepene fra bandittene over fra å være lokale til å bli mer organiserte og ledet av såkalte krigsherrer (warlords). De som deltok i denne aktiviteten ble betalt for å gjøre «jobben», de ble transportert til de stedene hvor de skulle gjennomføre angrepene og de ble ledet av menn som åpenlyst forsvarte bruk av vold mot demokratiske organisasjoner. Det ble fra da av brukt det som kan kalles private hærer.

I august 1985 angrep 250-300 bevæpnede banditter deltakerne i en minnegudstjeneste hvor 5.000 var til stede for å minnes en som var blitt myrdet. Politiet deltok ved å skyte tåregassgranater inn i lokalet. Da deltakerne i gudstjenesten forsøkte å unnsnippe, ble de angrepet av ban-

Artikkelforfatteren Jørn Riise er nyvalgt leder for Fellestrådet for det sørlige Afrika. Han har stått sentralt i arbeidet i Fellestrådet en rekke år blant annet som nestleder av organisasjonen.

Jørn Riise har nylig kommet hjem fra en tre uker lang studiereise i Sør-Afrika der han var i kontakt med en rekke medlemmer inne opposisjonen. I denne artikkelen viser han hvordan vestlige politikere og massemedia har gitt et fortegnert bilde av kampene mellom UDF og Inkhata.

Avsnitt 3.2.

Unntakstilstand innføres

Sør-Afrika torturerer

«Den grusomhet og brutalitet som ble avslørt under konferansen utløste sjokk og sinne. Regimet og dets væpnede medhjelpers overlagte og systematiske overgrep mot barn setter Sør-Afrika utenfor vårt siviliserte samfunn,»

heter det i erklæringen fra den internasjonale konferansen «Children, Repression and the Law in Apartheid South Africa», konferansen som ble avholdt i Harare 24. til 27. september i år.

Møtet ble arrangert av Bishop Ambrose Reeves Trust på initiativ fra erkebiskop Trevor Huddleston.

Over 200 delegater fra over 30 land deltok på konferansen. Blant dem Oliver Tambo, president i ANC, Statsminister Robert Mugabe fra Zimbabwe, Angela Davis og Lisbeth Palme. Over 300 sør-afrikanere deltok, og blant dem flere barn som selv hadde blitt utsatt for overgrep fra regimet.

Her følger noen utdrag fra vitnemålene:

Nthabiseng Mabusa (13):

14. juni angrep SADF (South African Defence Force) Gaborone, hovedstaden i Botswana:

«Jeg besøkte min tante i Gaborone. Jeg var på soveværelset da jeg hørte et smell. Jeg gikk ut og fikk se en maskert mann. Da jeg forsøkte å rømme ble jeg skutt. Jeg prøvde å løpe videre, men en annen mann fikk tak i meg og slo meg ned. Mens jeg lå nede ble jeg skutt i ryggen.»

Nthabiseng er nå lammet fra livet og ned. Hun bor nå i Harare, og har aldri vært i Sør-Afrika. Fremdeles har hun mareritt, og er redd bare det smeller i døra.

Mzimkulu Ngamlana, 18 år:

Mzimkulu var involvert i en lokal ungdomsgruppe da han ble arrestert i Port Elizabeth. Politiet kom om natten og tok ham mens han lå og sov:

«Soldatene kom, sparket meg meg sine støvler og slo meg på beina og i brystet. På politistasjonen koblet de meg til et elektrisk rør og slo på strømmen. Det var vondt og jeg ristet av det elektriske sjokket. De spurte meg ut om mine venner. I

fengslet ble jeg holdt i isolat. Jeg gråt. Min mor kom med mat, men soldatene spiste det opp. Da jeg ble løslatt etter tre uker blødde jeg fra ørene og hodet mitt verket.»

Han fortalte at han også fikk store problemer etter løslatelsen:

«Hver natt hørte jeg skuddvekslinger og jeg holdt det ikke ut.»

Han forlot Sør-Afrika i august 1986 og lever nå i Tanzania.

Buras Nhlabathi, 17 år:

«Jeg ble arrestert den 8. oktober 1986 klokka 3.30 om morgenen. Jeg ble tatt fra huset der jeg bodde med makt og ble slått med knyttnever, sparket og slått med geværkolbene... Jeg ble tatt inn i et forhørsrom der jeg ble spurt om plakater og løpesedler fra en forbudt organisasjon. Når jeg nektet å svare ble jeg slått... De slo meg med nøkler, gummislanger og pisker... Jeg svarte ikke på spørsmålene, jeg foretrakk å dø... Neste dag ble jeg tatt til Kington Park politistasjon. Jeg ble bundet og puttet inn i en gummidrakt fra topp til tå. En smukk ble puttet i munnen på meg så jeg ikke kunne skrike. Det var ikke noe luft.

De satte på strømmen. Musklene mine pumpet hardt... Etter lang tid slo de av. De tok av meg drakta og jeg ble puttet naken i et kjøleskap. Etter en stund ble jeg igjen plasert i den elektriske sjokkdrakta.... Jeg var tre måneder i fengsel, to av ukene var jeg i isolat.»

Han lever nå i eksil.

William Modibedi 11 år:

William ble arrestert av det sør-afrikanske politiet i oktober 1986. Han satt fengslet i to måneder og to dager. På konferansen gav han et kort vitnemål:

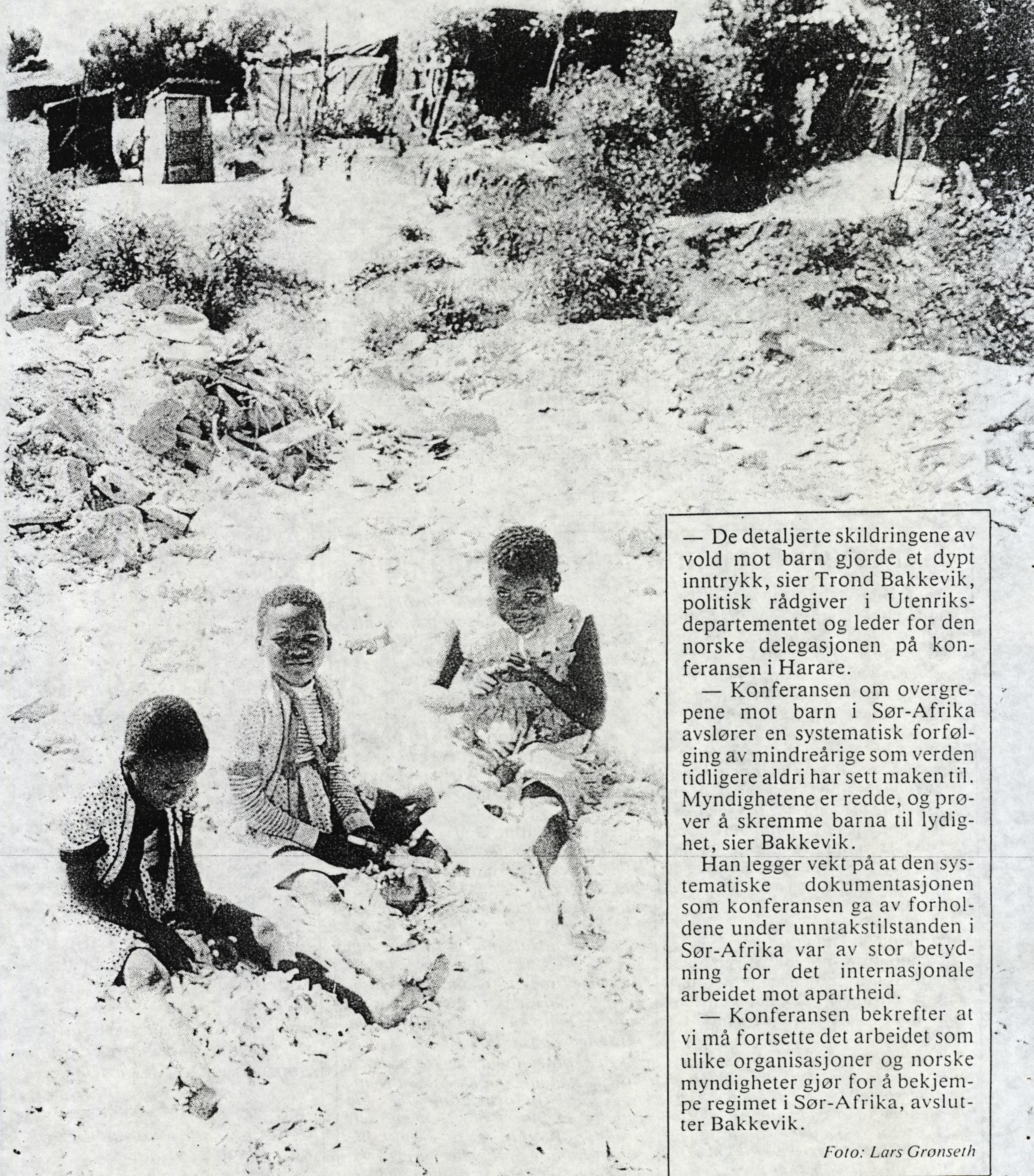
«De (politiet) sa at jeg brente biler og butikker.»

Politiet sparket ut alle tennene hans under arrestasjonen. Ennå er han forvirret etter alt han har vært gjennom, og hans tre søsken er fremdeles fengslet.

Slik forklarer en 5 barns mor fra Soweto regimets brutalitet mot barn for en skandinavisk journalist:

«Vi voksne har sakte latt oss drepe, men våre barn har andre ambisjoner. De lever for oss alle, de puster for oss. Politiet ser det, vet det og derfor slår de dem med sine batonger og pisker. Egentlig er de mer maktesløse enn oss.»

Barn

— De detaljerte skildringene av vold mot barn gjorde et dypt inntrykk, sier Trond Bakkevik, politisk rådgiver i Utenriksdepartementet og leder for den norske delegasjonen på konferansen i Harare.

— Konferansen om overgrepene mot barn i Sør-Afrika avslører en systematisk forfølgning av mindreårige som verden tidligere aldri har sett maken til. Myndighetene er redde, og prøver å skremme barna til lydighet, sier Bakkevik.

Han legger vekt på at den systematiske dokumentasjonen som konferansen ga av forholdene under unntakstilstanden i Sør-Afrika var av stor betydning for det internasjonale arbeidet mot apartheid.

— Konferansen bekrefter at vi må fortsette det arbeidet som ulike organisasjoner og norske myndigheter gjør for å bekjempe regimet i Sør-Afrika, avslutter Bakkevik.

Foto: Lars Grønseth

Avsnitt 3.3.

Motstanden blir til massebevegelse

Avsnitt 3.3.

Motstanden blir til massebevegelse

A1, 3, 84

UDF — ny front mot apartheid

For ein som kunne sjå den sør-afrikanske motstandsrørsla på nært hald for 3 — 4 år sidan synest det som har skjedd nesten umogleg. 6 — 700 organisasjonar, foreningar og klubbar, frå kjende fagforeningar som SAAWU, det meir svart bevissthetsorienterte CUSA og det nye gruvearbeidarforbundet, til NUSAS, studentorganisasjonen på dei engelsktalande kvite universiteta, og AZASO, det svarte Azanian Students Organization, samla i ein front saman med Sør-Afrikas islamske råd, velferdsorganisasjonen Black Sash og ei rad idrettsforbund og kyrkjesamfunn. Gjennom medlemssorganisasjonane er nærare 2,5 millionar sør-afrikanarar knytta til UDF.

For det var ikkje samarbeid og einskap som prega den veksande interne motstanden i landet for nokre år sidan. Rett nok var det ein veldig vekst i aksjonar og organisering. Men det var ofte kiv og krangel som dominerte nyhetsbildet, og motsetningane og mistenksomheten mellom dei ulike organisasjonane kunne vere store. Det gav også styresmaktene lettare spel.

Front mot splitt og herskopolitikken

Likevel er den nye fronten mot apartheid-regimet eit resultat av masseorganiseringa dei siste åra. Og det var, ironisk nok, Botha-regjeringa sin splitt og herskopolitikk som førte dei ulike motstandsgruppene saman.

Då kyrkjeleiaren Alan Boesak, kjend i Noreg frå sitt besøk i fjor, i januar 1983 lanserte ideen om ein felles front av alle som gjekk inn for eit «ikkje-rasistisk, ope og demokratisk Sør-Afrika», var det i kamp mot særleg to omfattande reformer frå regjeringa. Den nye forfatninga skulle gi visse avgrensa rettar for 2,7 millionar farga og 800.000 sør-afrikanarar av asiatisk opphav, medan dei 21 millionar afrikanarar ikkje skulle ha konstitusjonelle rettar i Sør-Afrika i det heile. Dei nye «Koornhof-lovene» regulerer tilhøva for afrikanarane, og skapar skarpe skilje mellom dei som har arbeid og bustad i kvite områda, og det store fleirtalet som anten bur i reservata, er pendlarar, eller som er arbeidslause og lever ulovleg i kvite område. Medan dei første gruppa na skal få bli fastbu-

ande, gjev det store fleirtalet så og seig alle muligheter til arbeid.

Lokalt initiativ

Fronten blei bygd opp nedafrå. På lokalt og regionalt plan samlast idrettsorganisasjonar, leigebuarforeningar, kristne og islamske samfunn, kvinne- og ungdomsklubbar saman med landsomfattande organisasjonar. I løpet av mai blei det danna regionale frontar i Johannesburg-området, i Durban og i Kappstaden.

Ein lag eitt tusen utsendingar vart stades i Mitschell Plain, ein forstad til Kappstaden, då det nasjonale United Democratic Front vart danna 20. august 1983. Det vart vedteke å mobilisere for å samle vart folk overalt, i byane og på landsbygda, i fabrikkar og i kvarter, på skular og universitet, i forstadområde, på idrettsplassane, i kyrkjer, moskear og tempel» for «å kjempe side ved side mot regjeringa sitt forfatningsforslag og mot Koornhoflovene».

Det blei valde tre presidentar for UDF. Albertina Sisulu er leiar for kvinneorganisasjonen Federation of South African Women, Archie Gumede leiar for kampan-

jen for å lauslate Nelson Mandela, og Oscar Mpetha er ein kjend fagforeningsveteran. Alle har bakgrunn i ANC i 50-åra.

Tradisjonar frå Kongressalliansen

Den nye fronten knytter seg på mange måtar til den masserørsla som voks fram i 50 åra, og som nådde høgdepunktet ved proklamasjonen av Freedom Charter under den store Congress of the People i 1955. UDF går som Kongress-alliansen frå den perioden inn for at alle rasegruppene, også progressive kvite, har ei rolle å spele i motstandskampen. Samstundes viser fråsegner på stiftelsesmøtet at arbeidarane i Sør-Afrika må nyte godene av den rikdommen dei skaper, og at arbeidarklassen har den leiande rollen i motstandskampen, at fronten også er anti-kapitalistisk.

UDF skil seg frå ein annan frontorganisasjon som blei danna i fjor, National Forum. National Forum representerer den svarte bevissthetsrørsla, som ser på frigjeringa av Sør-Afrika som ei sak utelukkande for dei svarte. Dei kvite er koloniherrar i Afrika.

fienden som må nedkjempast.

Det var denne motsetninga som førte til at ANC i 50-åra blei splitta, og den pan-afrikanske kongressen PAC blei skipa. PAC var ein ganske sterk organisasjon før både PAC og ANC blei forbodne i 1961, og i 70-åra var det svart bevissthetsideologien som dominerte den interne motstanden. Men nå er PAC i eksil sterkt svekka, og National Forum, der det politiske partiet AZAPO er den sterkaste organisasjonen, har ikkje på langt nær same oppslutninga som UDF.

Oppgåver for UDF

Oppgåvene sto i ko for den nye fronten. Det var ikkje mykje som kunne utrettast ved den kvite folkeavrøystinga 2. november. Fleirtalet for forfatninga blei større en venta, og Bothastyret styrkte stillinga si.

Men samstundes gav styresmaktene opp planane om liknande avrøystingar blant farga og asiatar. Motstanden mot nyordninga i desse gruppene var alt så sterk at regimet ikkje tok sjansen på å få fleirtal mot seg. I staden blei det lagt opp til val til forsamlingane for farga og asiatar i 1984.

Også afrikanarane skulle få halde val. Dei kommunale råda i dei kvite områda fekk rett nok ikkje store makta, og det blei ei viktig oppgåve for UDF å arbeide for boikott av lokalval i november i fjor. «Vil de delta i eit val der Nelson Mandela ikkje får røyste?», spurte Oscar Mpetha ei forsamling i Muindikatedralen i Soweto. Resultatet var gitt. I Soweto stemte 20,7 prosent av dei registrerte veljarane. I Kappstadområdet 11,66 prosent. UDFs styrke voks.

Men den store styrkeprøven var vala for farga og asiatar 22. og 28. august i år. Det var svært viktig for legitimiteten til den nye forfatninga at desse gruppene tok mot tilbodet frå P.W. Botha. Og dess viktigare var det for motstandsrørsla å vise at farga og asiatar gjorde felles sak med afrikanarane og boikotta nyordninga.

Tradisjonsrike organisasjonar som Natal Indian Congress og Transvaal Indian Congress sto i framgrunnen. Fagforeningar som General Workers Union og FO-SATU mobiliserte for boikott. Det blei klart at valmotstandarane hadde vind i segla, sjølv om dei fleste av dei lovlege partia stilte opp til val.

Dilemma for regimet

Regimet sto overfor eit dilemma. Ved å slå ned på UDF ville Botha svekke det inntrykket av reform og oppmjuking som har slått gjennom i visse kretsar i vest. På den andre sida kunne apartheidleiarane vanskelig finne seg i ein

Curtis Nkondo – arrestert UDF leder. (Foto: Drum)

motstandsfront som voks frå veke til veke, og som ville vise for all verda kor fleirtalet av sør-afrikanarar sto i striden.

Tidspunktet for arrestasjonane kan likevel vere vanskeleg å forstå. Men ennå veit vi ikkje om aksjonen vil bli folgt opp av ennå kraftigare tiltak for å knuse UDF.

Valgboikotten sigra

Eitt er i alle fall sikkert. Vala blei knusande nederlag for regimet. Om lag 30 prosent av dei registrerte farga veljarane gjekk til urnene, det vil seie noko over 15 prosent av dei røystefore. I valet for asiatar var det berre 20 prosent av

dei registrerte veljarane som gjekk til vallokala. Det betyr at berre mellom 10 og 15 prosent av denne folkegruppa røysta.

Sjølv om ikkje UDF klarar å hindre at den nye forfatninga blir innført, har fronten ved desse signane klart å mobilisere millionar av afrikanarar, farga, indarar og kvite mot apartheid-styret, og dermed har motstandskampen i Sør-Afrika tatt eit langt steg framover. Utfordringa for UDF ligg nå i å omforme fronten frå ein organisasjon med ei bestemt tidsfesta målsetting, å kjempe mot forfatninga, til å bli ein permanent motstandsfront som tar kampen opp

mot systemet på breidt grunnlag.

Det vil ikkje vere lett, fordi overmakta til regimet er så stor. Vi veit ennå ikkje hva som skjer med dei arresterte leiarane, og vi veit heller ikkje kva verknad desse politiksjonane vil få på UDF.

Sterk illegal motstandsrørsla

Masserørsla i 50-åra blei etter høvet lett knust av regjeringa. I dag rår regimet over større maktmidlar. Men samstundes finst det nå ein sterkt organisert illegal motstandsorganisasjon. ANC driv ikkje berre militær kamp, rørsla har også eit godt utbygt undergrunnsnett i Sør-Afrika. Og ANC har sterk internasjonalt anerkjennning. Samstundes er omverda nå meir opptatt av kva som skjer i Sør-Afrika, noko som kan begrensa kva midlar styresmaktene torer å ta i bruk.

Men om regimet slår til for fullt igjen, slik det gjorde i 1961 og i 1977, då vil tusenvis av nye ungdommar gå under jorda eller slutte seg til motstandsrørsla i eksil. Difor trur vi det som har skjedd i Sør-Afrika dei siste par åra vil styrke kampen mot apartheid, uansett kva midlar apartheid-staten veljer å bruke mot den nye fronten.

For oss i Noreg er det nå viktig å bygge ut kontakten med UDF, og å ge vår støtte også til den opne motstandsrørsla inne i landet. Kva former denne støtta skal ha, må det bli ei oppgåve for oss å diskutere nå.

Asbjørn Eidhammer

Begravelser er en av de få anledninger de svarte har til å demonstrere mot apartheid.

«ÉN LANDS- ORGANISASJON, ÉN NASJON»

COSATUs blir til

Kings Park Stadion, Durban, 30.november 1985.

En stor dag er kommet for Sør-Afrikas svarte fagbevegelse og for den nasjonale frigjøringskampen. Etter flere års intense forsøk på samling er det oppnådd enighet om en plattform for det lenge etterlengtede «super-forbundet», landsorganisasjonen COSATU.

Gruvearbeiderforbundet NUMs sterke mann, generalsekretær Cyril Ramaphosa, slår an den politiske tonen for COSATU under stiftelsesmøtet: «Det er på tide at arbeiderklassen oppfordrer P.W. Botha til å gi fra seg makten, slik at de virkelige lederne kan overta...».

COSATU, den nye «superorganisasjonen» skal ikke nøye seg med å stille kortsiktige, faglige krav, men ønsker flere ord med i laget om Sør-Afrikas framtid.

I sin første politiske kunngjøring gir COSATU sin anerkjennelse til den verdensomspennende kampanjen for å trekke investeringer ut av Sør-Afrika. Landsorganisasjonen går inn for nasjonalisering av gruvene, lik betaling for likt arbeid, slutt på alle diskriminerende lover, tilbaketrekning av alle militære styrker fra de svarte bydelene og oppheving av forbudet mot politiske organisasjoner.

Mellom 10.000 og 15.000 representanter fra 34 uavhengige fagforbund er tilstede på stiftelsesmøtet, som foregår på en idrettsarena som vanligvis er forbeholdt hvite. Den tidligere landsorganisasjonen FOSATU går inn i COSATU.

Allerede fra starten er COSATU Sør-Afrikas største landsorganisasjon. I alt 33 fagforbund med tilsammen 558.000 medlemmer (430.000 betalende) slutter seg straks til.

FRIHETSBREVET

Vi, Sør-Afrikas folk, erklærer overfor hele vårt land og hele verden:

At Sør-Afrika tilhører alle som bor i landet, svarte og hvite, og at ingen regjering kan gjøre rettmessig krav på makten dersom den ikke er basert på folkets vilje;

At vårt folk er blitt frarøvet sin fødselsrett til land, frihet og fred av en styreform grunnlagt på urettferdighet og ulikhet;

At vårt land aldri vil være velstående eller fritt før alle innbyggere lever i brorskap med like rettigheter og muligheter;

At bare en demokratisk stat grunnlagt på folkets vilje kan sikre fulle rettigheter for alle uten hensyn til hudfarge, rase, kjønn eller tro.

Vi, Sør-Afrikas folk, svarte og hvite sammen som likeverdige, landsmenn og brødre, vedtar derfor dette Frihetsbrevet. Og vi forplikter oss til å arbeide i fellesskap, uten å spare vår styrke eller vårt mot, helt til de demokratiske endringer som her er angitt, er innført.

Hovedkravene i Frihetsbrevet er:

Folket skal styre!

Alle nasjonale grupper skal ha like rettigheter!

Folket skal ha del i landets rikdommer!

Jorda skal deles blant dem som arbeider på den!

Alle skal være like for loven!

Alle skal ha like menneskerettigheter!

Alle skal ha arbeid og trygghet!

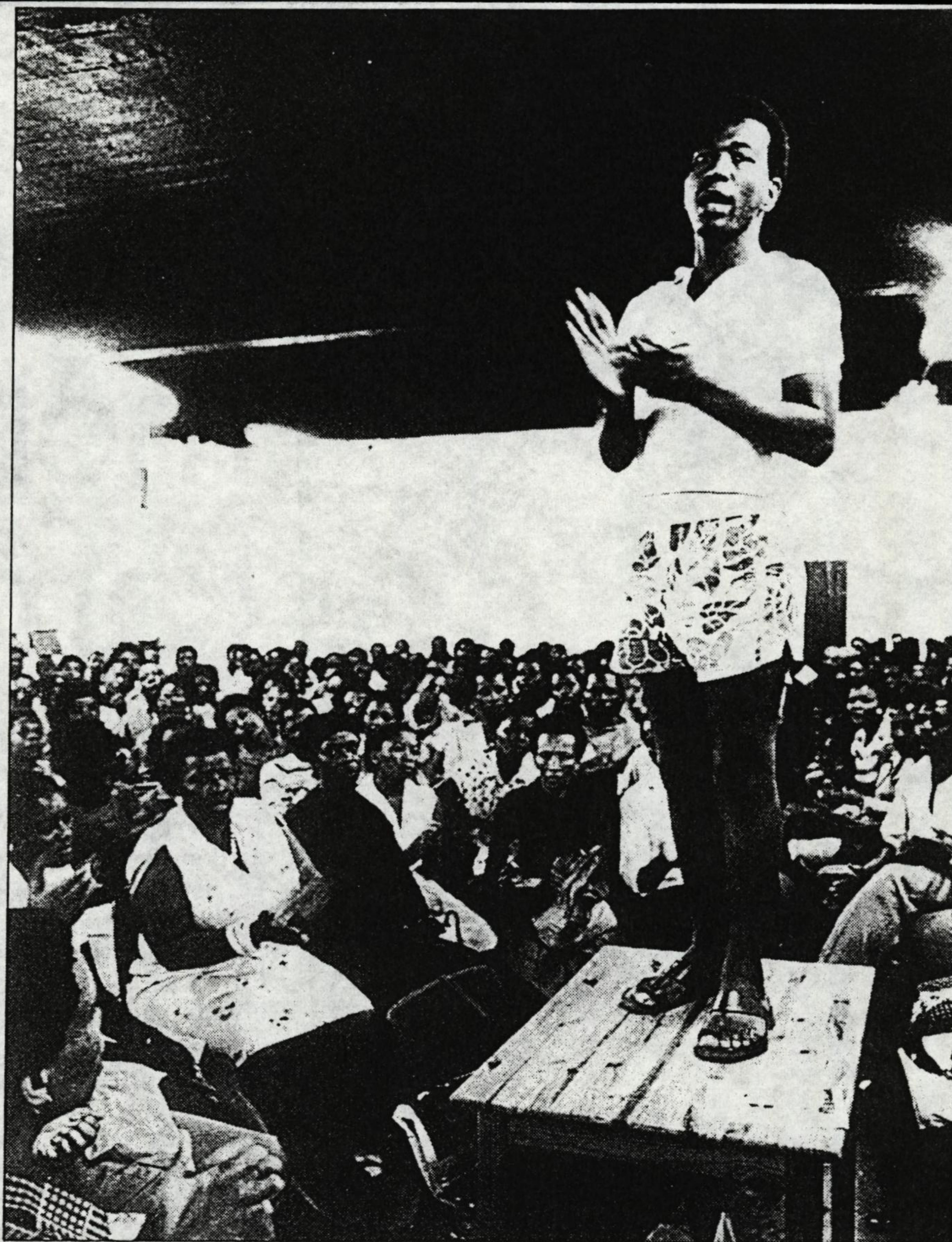
Kunnskapens og kulturens dører skal åpnes!

Alle skal ha bolig, trygghet og gode levekår!

Det skal herske fred og vennskap!

«Disse rettigheter skal vi kjempe for, side om side, hele vårt liv, til vi har vunnet vår frihet.»

Sørafrikansk tillitsmann rapporterer fra forhandlinger med sin arbeidsgiver.

NACTU – svart bevisstgjøring

Som nevnt er The National Council of Trade Unions, NACTU, et resultat av at CUSA og AZACTU ble slått sammen i oktober 1986. Organisasjonen skal ved starten ha hatt rundt 249 000 betalende medlemmer fra i alt 23 fagforbund, noe som gjorde den til den neststørste landsorganisasjonen i landet.

NACTU ønsker medlemmer fra alle raser, men har som et av sine hovedprinsipper at bare svarte skal kunne sitte i ledelsen.

Organisasjonen hevder å ha økt medlemstallet fra 249 000 til rundt 450 000 siden starten.

Fra enkelte hold, også innen NACTU, er dette blitt bestridt, og det hevdes at 180 000 er et mer realistisk tall. Enkelte steder har det vært kniving mellom NACTU og COSATU om å verve nye medlemmer.

NACTU utgir en egen avis, som er blitt stadig viktigere for medlemmene. Særlig fordi myndighetene driver en effektiv pressesensur overfor de tradisjonelle massemediene.

I likhet med fagbevegelsen forøvrig er NACTU blitt påført store tap under unntakstilstanden. En rekke NACTU-aktivister er blitt drept, kontorer er blitt utsatt for innbrudd og brann, og en rekke tillitsmenn har vært, og er fortsatt fengslet. I tillegg har organisasjonen blitt nektet å holde møter. Særlig vanskelig har det vært å få tillatelse til markere 1.mai.

Etter myndighetenes forsøk på å kneble anti-apartheidbevegelsen i januar 1988 har det vært flere tegn på forsoning mellom forskjellige deler av fag- og frigjøringsbevegelsen. 1.juni 1988 ble COSATU og NACTU enige om en felles protest mot de nye, skjerpede tiltakene fra apartheid-regimet, i form av en generalstreik 6.-8.juni. NACTU og ANC etablerte nye kontakter da de møttes i Lusaka nylig. Kanskje vil myndighetenes skjerpede holdning skape nye allianser i motstandskampen, også innen fagbevegelsen?

Ifølge NACTU har rundt halvparten av medlemsorganisasjonene vært involvert i arbeidskonflikter. Transportsektoren, bygningssektoren samt vin- og spritarbeiderne har vært mest ute i konflikter.

Det sørafrikanske kirkerådet:

Sentralt i motstands-kampen

I nærheten av hovedjernbanestasjonen i Johannesburg ligger Khotso House, der man finner kontorene til det sørafrikanske kirkerådet. Det er et fristed der fagforeninger og politiske grupperinger møter med kirkerådets velsignelse. En rekke menneskerettighetsorganisasjoner holder til under samme tak. Personene som går inn og ut av dørene til Khotso House er noen av de mest aktive innenfor den svarte opposisjonen inne i Sør-Afrika. Det sørafrikanske kirkerådet (SACC) har en sentral plass i den interne motstandskampen i landet. Det er fra kontorene i Khotso House at en gruppe bevisste kristne fører sin kamp mot tvangsflytting, apartheid-lovene, fengsling og undertrykkelse. Det er denne organisasjonens leder, biskop Desmond Tutu som skal få årets fredspris.

Det ville være galt å si at kirkerådet taler for alle kristne i Sør-Afrika — et land der flertallet blant både undertrykkerte og de undertrykte, betrakter seg selv som kristne. Men kirkerådet representerer en gryende bevissthet i store deler av de åpne kirkesamfunnene.

Under ledelsen av generalsekretær biskop Desmond Tutu, president Manas Buthelezi og vise-president Allan Boesak, har SACC blitt et talerør for landets svarte flertall. Etter mangeårig passivitet har kirken endelig innsett dets profetiske funksjon.

Fare for landets sikkerhet

Arbeidet som det sørafrikanske kirkerådet driver

blir av myndighetene i landet betraktet som en fare for landets sikkerhet. Gjennom de såkalte Eloff-kommisjoner som avla sin rapport tidligere år, har myndighetene forsøkt å svartmale organisasjonen. Men hittil har de enda ikke foretatt noen drastiske inngrep mot organisasjonens handlinger mot frihet. De bare gjør sitt ytterste for å plage, skremme og hindre arbeidet til folk som har forbindelse med organisasjonen.

SACCs arbeid

Kirkerådet er en flersidig organisasjon, der det til tider er store meningsforskjeller mellom de ulike medarbeiderne og mellom de mange medlemskirkene. Forskjellige avdelinger innenfor SACC tar seg av utdanningsprosjekter, støtte til fattige kirker, informasjons- og kvinnearbeid. De mest kontroversielle aspektene ved SACCs arbeid er støtten til familiene til politiske fanger, dets arbeid for menneskerettigheter, og kontakten med sørafrikanske flyktninger i eksil.

Svart biskop i svart kirke

Det er generalsekretær biskop Tutu som i stor grad har formet den profilen kirkerådet i dag har. Det er hans uredde og ærlige personlighet som har gitt svarte i Sør-Afrika et visst håp og tro på kirken. I mange sammenhenger er han å betrakte som en politisk leder, selv om han selv tilbakeviser en slik funksjon. Blant mange hvite er han misforstått og betraktet nærmest som djevelen selv.

Da Tutu overtok som generalsekretær i 1978, som den første svarte teologen i denne

A1 4.84

Fredspris

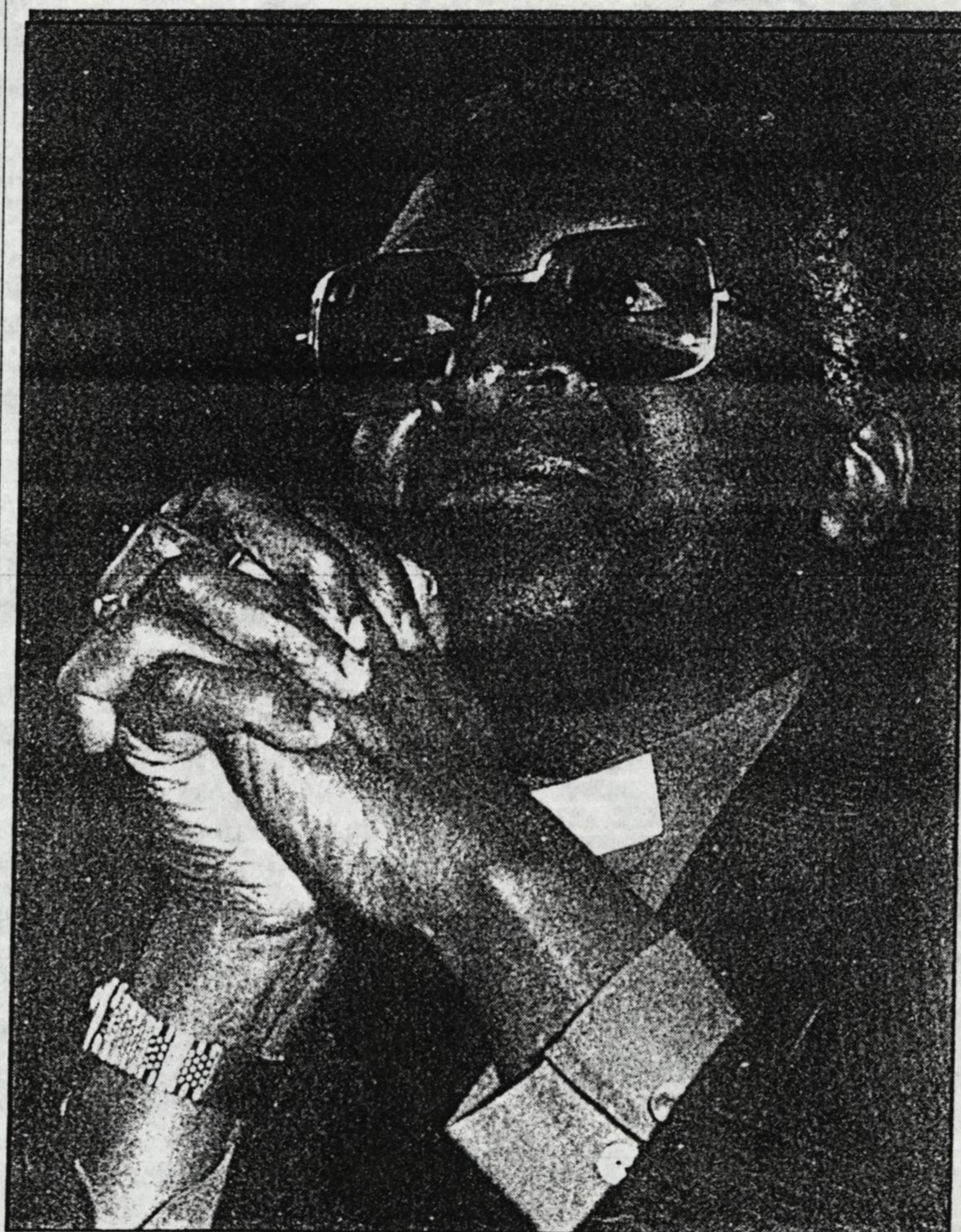

stillingen, hadde SACC allerede begynt å fokusere på undertrykkelsen i landet. Det var på en tid da landet fortsatt var i sjokktilstand etter det brutale forbudet mot opposisjonen i landet året før. Tutu har gitt uttrykk for en teologi som forkynner at «Gud er alltid på de undertryktes side». Dette får politiske konsekvenser når Tutu hevder at systemet i Sør-Afrika er det verste i verden siden Nazi-Tyskland.

De siste årene har han stått sentralt i arbeidet mot tvangsflyttingen i Sør-Afrika. Han arbeider også for å styrke de interne opposisjonsgruppene i landet.

— Vi arbeider for et fritt Sør-Afrika hvor alle raser har like rettigheter, uten å ta i bruk vold, sier Tutu. Han er likevel alltid påpasselig med å snu opp-ned på spørsmålet om det er rett å bruke vold i motstandskampen. — Vold er blitt tatt i bruk av det hvite mindretallet. Millioner flyttes med tvang, familier tvinges fra hverandre, ja, apartheid i seg selv er vold.

Tutu forstår at mange svarte har mistet tålmodigheten. Appeller om å arbeide for en fre-

Religionen har en sterk stilling i den svarte befolkningen (over). Biskop Desmond Tutu (til venstre) preker forsoning, men forstår at mange svarte har mistet tålmodigheten.

delig løsning av Sør-Afrika-konflikten er derfor først og fremst rettet mot undertrykkerne og de land som holder raseskille-systemet i live. Det er viktig å velge side i Sør-Afrika konflikten. Man kan ikke forholde seg nøytral. Derfor spurte Tutu under høringen i Oslo i mars: —

Hvilken side er du på?

På kollisjonskurs

Kirkerådet, biskop Tutu og en rekke andre prester har lagt seg på kollisjonskurs med holdningene til flertallet av de hvite kristne i Sør-Afrika. Det er lite håp om at de hvite kirkene vil ta oppgjør med de holdningene som gjør seg gjeldende i disse kirkene. Hvite kristne i Sør-Afrika er ikke glad for at svarte kirkeledere engasjerer seg i politikk eller oppfordrer hvite gutter til å nekte militæret.

Det spørsmålet mange mennesker både i Sør-Afrika og i utlandet spør seg er: Hvor

lenge vil myndighetene i Sør-Afrika tolerere en organisasjon som SACC, som de klart betrakter som en del av frigjøringsbevegelsen? Svaret er uvisst.

SACCs behov for nytenking

Det sør-afrikanske kirkerådet har en stor akilleshæl. Organisasjonen er nesten fullstendig avhengig av utenlandsk støtte. Dette innebærer store farer for organisasjonen.

Det er lite trolig at myndighetene i Sør-Afrika noen gang vil forby SACC, men det er grunn til å frykte at de vil prøve å stanse pengestrømmen fra utlandet. Det kan de gjøre enten ved å erklære SACC en såkalt «affected organization», eller skjerpe håndhevelsen av «Innsamlingsloven». Et slikt tiltak vil bli en alvorlig knekk for organisasjonen i dens nåværende form.

Derfor har grupper innenfor SACC tatt til ordet for nye prioriteringer slik at organisasjonen ikke bare fungerer som et organ for å kanalisere pen-

ger fra den Første verden til fattige i den Tredje verden (fattige fagforeninger, familier til politiske fanger osv.).

Det er en viss frykt for at SACC i dets nåværende form kan bli fremmedgjort overfor grasrota i kirken fordi den ikke mobiliserer folk på det lokale plan.

— Så lenge Rådet fortsetter å få til fordeling generøse og lett tilgjengelige utenlandske midler, er det lite sannsynlig at det noen gang vil gå i spissen for en massebevegelse av kristne på grunnplanet, slik det har skjedd i Latin Amerika — og som ville utgjøre en virkelig trussel mot apartheidheresien her i landet, skriver Margaret Nash som lenge har arbeidet sammen med SACC.

I en artikkel i bladet South African Outlook oppfordrer hun kirken til å engasjere folk på et lavere nivå. Kirken må, i følge Nash, lære å utnytte de lokale ressursene bedre. I den sammenheng mener hun det er viktig at flere svarte får ledende stillinger innenfor kirken.

Olav Isachsen \ J. Speed

Tutus vei til freds- prisen

Biskop Tutu ble født 7. oktober 1931 i Klerksdorp, en småby i Transvaal-provinsen i Sør-Afrika. Hans far var metodistprest og barneskolerektor. Under oppveksten lærte Desmond Tutu fire språk: Xhosa, tswana, engelsk og boerspråket afrikaans. Sin første utdannelse fikk han ved den svenske misjonsskolen i Roodepoort. Deretter gikk han på en internatskole i Sophiatown — en svart bydel av Johannesburg som ikke lenger eksisterer.

Det var i Sophiatown at Tutu traff den anglikanske presten (nå biskop) Trevor Huddleston som var kjent for sin kamp mot myndighetenes raseskilnepolitikk. Huddleston og den nå avdøde lederen for Den pan-afrikanske kongressen (PAC), Mangaliso Sobukwe, hadde avgjørende betydning for Tutus religiøse og politiske utvikling.

I 1950 tok Desmond Tutu artium og gikk deretter tre år på lærerskole. Han hadde opprinnelig tenkt å studere medisin, men hadde ikke råd. Etter lærerskolen arbeidet han i fire år som lærer i Johannesburg og Krugersdorp. Da kirken mistet rett til å utdanne svarte barn, valgte Tutu å forlate læreryrket. Han begynte å studere teologi ved St. Peter's College i Rosettenville.

I 1960, det samme året som Sharpevillemassakren fant sted, ble han ordinert som anglikansk prest i Johannesburg. I litt over et år arbeidet han som prest i Benoni og Alberton, før han i 1962 dro til England sammen med familien. Englandsoppholdet varte fram til 1967. I denne perioden studerte Tutu ved Kings College i London og

arbeidet som menighetsprest og for Kirkenes Verdensforbund. Da han kom tilbake til Sør-Afrika, overtok han stillingen som professor ved den anglikanske presteskolen i Alice i Cape-provinsen. I 1969 begynte han som foreleser ved University of Botswana, Lesotho and Swaziland. Etter to år dro han igjen til England, denne gang som assisterende direktør for Kirkenes Verdensråds «Theological Education Fund».

Det kom som en stor overraskelse da Tutu i 1975 ble utpekt som den første svarte domprosten i Johannesburg. Istedenfor å flytte inn i den luksuriøse domprostboligen valgte Tutu å bo i den svarte millionbyen Soweto. Samme år ble Tutu utnevnt som den anglikanske biskopen i Lesotho. To år etter ble han utnevnt som generalsekretær i det sør-afrikanske kirkerådet (SACC).

Gjennom sin kamp mot alle sider ved apartheid-systemet i landet har Tutu fått respekt blant de undertrykte, samt som han rekker en forsonende hånd til landets hvite befolkning. De sør-afrikanske myndighetene har flere ganger frattatt biskopen hans pass. Første gang var i 1980 etter en Europa-reise der han ba Danmark om å slutte å kjøpe sør-afrikansk kull.

Disse er med i SACC

MEMBER CHURCHES

African Catholic Church
African Methodist Episcopal Church
African Orthodox Church
Bantu Presbyterian Church
Christian New Salem Church
Church of the Province of South Africa
Evangelical Lutheran Church in South Africa
Moravian Church
Methodist Church of S.A.
National Baptist Church of S.A.
N.G. Kerk in Afrika
Paris Evangelical Mission
Presbyterian Church of Africa
Presbyterian Church of South Africa
Religious Society of Friends
Salvation Army
Tsonga Presbyterian Church
United Congregational Church of Southern Africa
United Evangelical Lutheran Church of SWA
United Methodist Church

OBSERVER CHURCHES

Evangelical Lutheran Church (Transvaal)
N.G. Sendingkerk
Reformed Church in Africa
Roman Catholic Church

MEMBER ORGANISATIONS

African Independent Churches' Association
Apostolic Ministers' Association of South Africa
Edendale Lay Ecumenical Centre
Federation of Pentecostal Apostolic Mission Churches in S.A.
Interdenominational African Ministers' Association in S.A.
Reformed Independent Churches' Association
Wilgespruit Fellowship Centre
Young Women's Christian Association
Diakonia

OBSERVER MEMBER ORGANISATIONS

Students' Christian Movement

Avsnitt 3.4.

**Inernasjonale sanksjoner –
to skritt fram og ett tilbake**

Elkem smelteverk i Sauda er unntatt fra boikott loven. Norske politikere tørr ikke å ta tilbake dispensasjonen av hensyn til lokalsamfunnene. Samtidig har Elkem økt sin import av manganmalm fra apartheid staten betydelig.

BOIKOTT-SKANDALEN (I):

ØKT IMPORT FRA SØR-AFRIKA

Tre år etter at loven om boikott av Sør-Afrika trådte i kraft, er importen fra apartheidstaten økt radikalt. I perioden januar-august 1986 - før boikottloven var vedtatt - importerte vi for 126 millioner kroner. Fram til august i år gikk 178 millioner kroner til det hvite mindretallsregimet.

Unntaket for import av manganmalm har gjort boikotten til en politisk skandale. -Jeg er fullstendig klar over at en norsk økonomisk boikott i seg selv ikke kan knekke apartheidregimet. Men gjennom lovvedtaket kan Norge igjen komme i fremste rekke når det gjelder tiltak mot Sør-Afrika, noe som øker vår gjennomslagskraft i arbeidet med å få internasjonalt bindende vedtak.

Bla om

FOTO: S.A. NORDBY

Av RUNAR I. MALKENES

Dette sa daværende saksordfører for lovforslaget, Kjell Magne Bondevik, under Odelstingsdebatten. Loven om økonomisk boikott av Sør-Afrika og Namibia for å bekjempe apartheid ble vedtatt 16.mars 1987.

Bondevik hevdet dengang at lovens økonomiske virkning først ville gi gjennomslag sammen med de andre nordiske landene.

Norge undergraver

Men mens Sverige, Danmark og Finland har redusert sin samhandel med apartheidregimet, bidrar den norske unntaksparagrafen til å undergrave de andre landenes initiativer.

I april i år dokumenterte Dagsrevyens Einar Lunde hvordan svenske og finske bedrifter importerer sørafrikansk ferro-mangan via Norge for å opprettholde produksjonen.

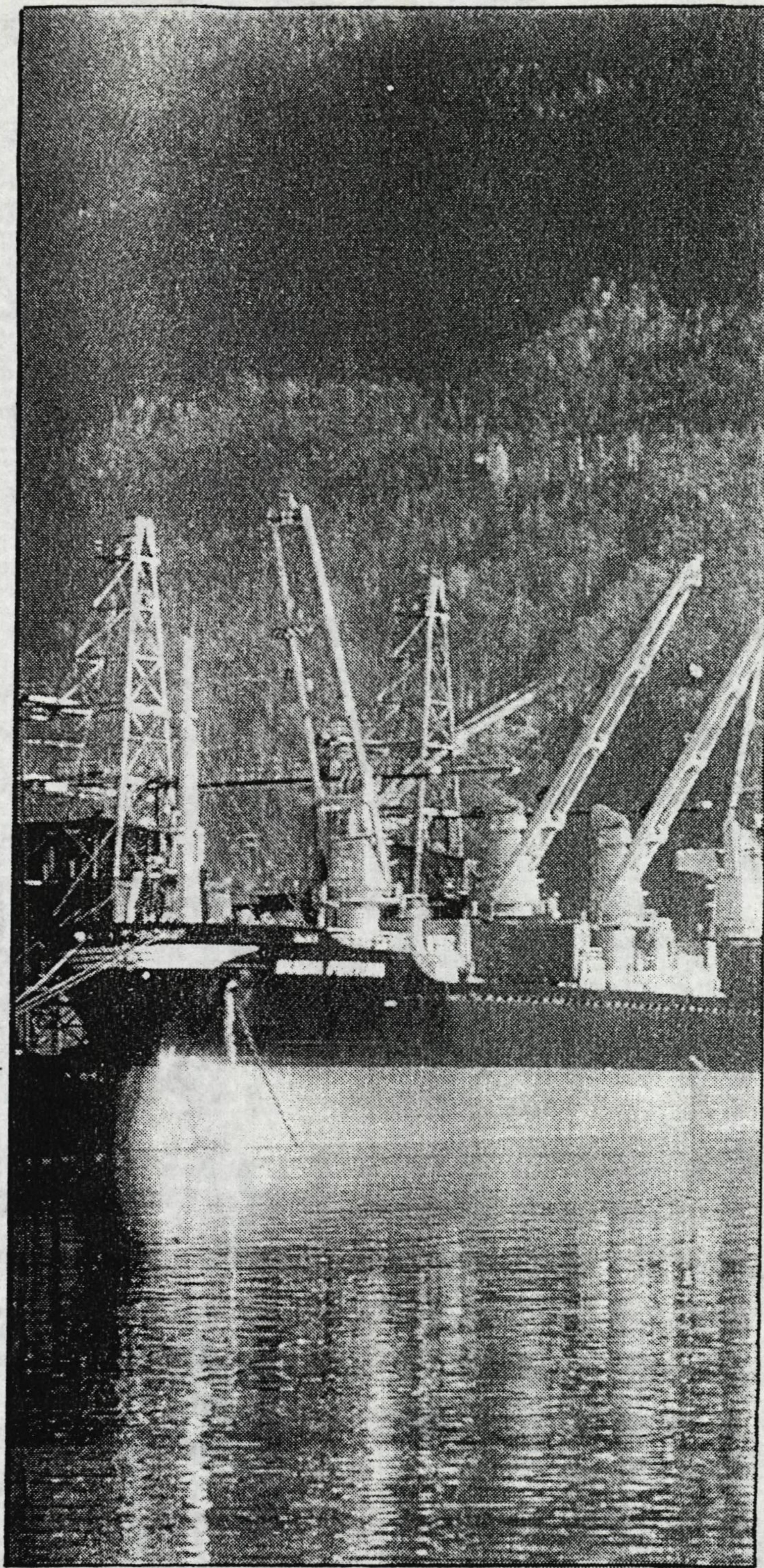
Det er Elkems smelteverk i Porsgrunn og Sauda, samt Tinfos Jernverks smelteverk i Kvinesdal, som importerer den sørafrikanske malmen. Lokalsamfunnene og deres over 1000 arbeidsplasser var det få politikere som turde å røre i 1987. Men unntaket var i første omgang bare for to år.

- Bedriften må intensivere arbeidet for å frigjøre seg fra avhengigheten av sørafrikansk manganmalm. Alt må gjøres for at bedriften kan få et økonomisk forsvarlig driftsopplegg innen to år med statlige tilskudd til forskningsarbeidet, sa Bondevik i Odelstingsdebatten der alle partier, med unntak av Fremskrittpartiet, sluttet seg til loven. SV og 10 utbrytere fra Arbeiderpartiet ville gå lenger.

Alternativer finnes

Den sørafrikanske malmen, som kjennetegnes av meget lavt innhold av fosfor og oksygen, kan erstattes på to måter. Enten ved at annen malm renses, eller ved at man leter fram nye malmforekomster i andre land.

I fjor kom SINTEF-rapporten som konkluderte med at det teknisk-økonomisk ikke vil være mulig for Elkem-konsernet å erstatte den sørafrikanske malmen. Elkem på sin side har gjort minimalt for

Elkems smelteverk i Sauda fikk dispensasjon i to år fra boikottloven da den ble vedtatt av Odelstinget i 1987.

FOTO: S.A. NORDBY

å gjøre seg uavhengig av malmen fra Sør-Afrika.

Ifølge Dagsrevyen tilsvarete Elkem forskningsinnsats i kroner 0,42 promille av selskapets enorme fortjenester.

Ny dispensasjon

Derimot har Elkem investert kraftig i arbeidsstyrking og sponsert forskning. Med sammenheng med Shell har bedriften fått dispensasjon og sponsert forskning i Røss-

borg, Oslo Filharmonien og Arve Tellefsen.

Samtidig har arbeiderne kjempet for sine arbeidsplasser.

- Sauda Smelteverk må, på bakgrunn av realitetene i saka, få fornyet dispensasjon for import av malm, krevde Sauda-Fabrikkarbeiderforening i et brev til LO, NAF og de politiske partiene i oktober i fjor. Og dispensasjon fikk de.

Regjeringen utnyttet unntaksparagrafen maksimalt og

gav Elkem og Tinnfos jernverk to år forlengelse i april i år uten engang å rådføre Stortinget.

Med unntak av SV og Fellesrådet for det sørlige Afrika var det ingen som reagerte.

Dette til tross for at forskningsrapporter har påvist at det finnes alternativer til den sørafrikanske malmen. I en rapport utarbeidet for den amerikanske regjeringen dokumenterer økonomen Paul Jordan høyverdige manganforekomster både i Zambia og Angola.

Først i oktober i år kom meldingen om at Elkem hadde begynt å se konkret på andre manganmalm-kilder. Australisk malm skulle få andelen av sørafrikansk malm til å gå noe ned, hevdet innkjøpsdirektør Tor Nenseth overfor Haugesund Avis.

Investerer i apartheid

Ved Tinfos-bedriften Øye Smelteverk i Kvinesdal er utviklingen den motsatte. Der utvider man produksjonen og har investert i en tredje smelteovn samtidig som man legger om til større satsing på spesiallegering.

Den enorme etterspørselen etter ferro-mangan de siste årene har gjort bedriftene til våre mest lønnsomme. At profitten direkte kan føres tilbake til rovrift på svarte gruvearbeidere under apartheid ser ikke ut til å bekymre de norske bedriftslederne.

Både utvidelsen og videreforedlingen tilsier økt import fra Sør-Afrika, bekreftet verksdirektør Leif Andreasen overfor Klassekampen da han ble konfrontert med utvidelsen.

Tallenes tale er klar. Importen fra Sør-Afrika for årets første 8 måneder er vesentlig høyere enn 1986-nivå. Tallene er nesten like høye som i 1985, da vi fram til august importerte for 199 millioner kroner.

Målt i tonn betød den totale importen av manganmalm fra Sør-Afrika en økning på drøyt 100 % fra 135.562 tonn i 1987 til 292.430 tonn året etter. Bondeviks lønnlige håp og optimistiske profetier om Norge som drivkraft i det internasjonale boikottarbeidet er gjort ettertrykkelig til skamme.

I stedet har boikottloven blitt en pinlig skandale som det politiske Norge helst vil glemme.

BOIKOTT-SKANDALEN (II):

PAPIR-LOV UTEN KONSEKVENSER

Loven om økonomisk boikott av Sør-Afrika er en lov uten praktisk virkning. Fellesrådet for det sørlige Afrika har levert en lang rekke anmeldelser for brudd på loven. Men sakene blir i de fleste tilfellene ikke etterforsket eller henlagt på grunn av bevisets stilling.

Her følger en liste over brudd eller mulige brudd på boikott-loven de siste årene:

Kjøp av sørafrikanske aksjer:

I august 1988 kjøpte finansmegler Philippe Hecker, da ansatt i den norske banken DnC, sørafrikanske gullaksjer i selskapene Randsfontein og Johannesburg Consolidated. Saken kom opp i forbindelse med annen strafferettslig forfølgelse av Hecker. DnC solgte aksjene i desember 1988.

Utleie av sørafrikansk-produserte videogrammer:

Fellesrådet for det sørlige Afrika (FsA) anmeldte 02.02.88 importørene av sørafrikanske videogrammer som var til leie i Norge. Saken henlagt av politiet.

Jaktreiser til Sør-Afrika:

FsA anmeldte 02.02.88 selskapet «Safari Vest» for ulov-

lig annonsering av jaktreiser til Sør-Afrika. Saken ble henlagt av politiet på grunn av bevisets stilling. Etter klage fra FsA ble saken endelig henlagt av statsadvokaten.

Turistreiser til Sør-Afrika:

FsA anmeldte 11.02.88 selskapet «Adventure Travel» for ulovlig formidling av turistreiser til Sør-Afrika. Saken henlagt på grunn av manglen på kapasitet.

Fiskebåt til Sør-Afrika:

I mai 1988 ble det forsøkt solgt en fiskesnurper fra Norge til Sør-Afrika via et stråsel-skap i Portugal. Meglerfirmaet som stod for salget har tidligere vært engasjert i salg av båter til Sør-Afrika. Salget ble stanset av Utenriksdepartementet blant annet etter press fra FsA.

Oljerigg til Sør-Afrika:

I juni 1988 ble det kjent at en

Fellesrådet anmeldte i 1988 «Safari Vest» for ulovlig jaktreiser til Sør-Afrika. Saken ble henlagt.

FOTO: LARS GRONSETH

delvis norskeid, men utenlandsk registrert oljerigg, «Dyvi Delta», var solgt til Sør-Afrika via det franske selskapet Foramer. FsA anmeldte hver for seg de tre norske selskapene som var involvert i salget: Dyvi Offshore, Bergen Bank og meglerfirmaet P.F. Bassøe. Saken ble henlagt i juni 1989 på grunn av bevisets stilling. Henleggelsen er påklagd av FsA.

Import av frukt fra Sør-Afrika:

Matvarekjeden Arena Mat og importøren BaMa-gruppen ble i august 1988 anmeldt av FsA for ulovlig import av avocado fra Sør-Afrika via Frankrike. Saken ble henlagt på grunn av bevisets stilling.

Oppdrag for Sør-Afrika

Rederiet Ellen Forland i Bergen ble 01.09.89 anmeldt av FsA for brudd på boikott-

loven da selskapets skip «Seis-venturer» i lengre tid hadde drevet seismiske undersøkelser for sørafrikanske interesser på kontinentalsokkelen utenfor Cape Town. Saken er ikke ferdig behandlet.

Skipselektronikk til Sør-Afrika:

Selskapet SIMRAD Subsea i Horten har solgt skipsselektronikk som fiskeletingsutstyr og fartsmålere til Decca South Africa via sitt datterselskap i Edinburgh i Storbritannia. Det aktuelle salget utgjorde NOK 1,5 millioner. Saken ble anmeldt av FsA, og også bedt etterforsket av Utenriksdepartementet. I september 1989 fikk selskapet en bot på NOK 500.000. Det har ikke blitt satt i gang annen straffeforfølgelse.

BOIKOTT-SKANDALEN (III):

SHIPPING-SVIKET

16.mars 1987 vedtar det norske Storting loven om økonomisk boikott av Sør-Afrika. Lovens formål er å bidra til å isolere Sør-Afrika økonomisk. Høsten 1989 dokumenteres minst 4 skipsanløp i Sør-Afrika av det norske Høegh-rederiet med blant annet strategisk viktige olje-produkter. Dette er ikke et brudd mot norsk lov. Boikott-skandalen er et faktum.

Av RUNAR I. MALKENES

Det er det anerkjente forskningsbyrået «Shipping Research Bureau» i Nederland som har avslørt hvordan Høegh-rederiet tjener store summer på å bryte FNs olje-embargo mot apartheidstaten.

«Høegh Fountain» fraktet olje fra Sverige til Durban i september i år.

Kurs: Sør-Afrika

Med blant annet forsikrings-selskapet Lloyd som kilde har «Shipping Research Bureau» fulgt Høegh-tankernes ferd mot Sør-Afrika. Bestemmelsestedet har først og fremst vært Durban der Shell og SAPREF, Sør-Afrikas eget oljeselskap, har apartheidstatens største oljeraffineri.

Dette er navnene på Høeghs oljetankere og deres ferd på Sør-Afrika slik «Shipping Research Bureau» har fulgt dem:

HØEGH FOUNTAIN (Bermuda-registert)

03.09.89: Tanker diselolje i Brofjorden, Sverige.

09.09.89: Seiler fra Amsterdam med levering for Gibraltar fullastet med dieselolje.

09.09.89: Lloyds register bytter destinasjon «Gibraltar» med «Durban».

AMBIA FAIR (Bermuda-registert)

15.09.89: Reperasjon på Malta. Laster senere motorolje i Agioi Theodoroi, Hellas (udatert).

3.10.89: Passerer Suez og gir følgende melding: Fra Agioi Theodoroi med levering for Durban.

HØEGH FOAM (Bahamas-registert)

12.09.89: Fra Constantza i Romania.

19.09.89: Passerer Suez og

gir følgende melding: Fra Constanza med levering for Durban.

HØEGH FOAM

06.09.89: Avreise fra Amsterdam. Ifølge sikre kilder med 65.000 tonn bensin med levering for Sør-Afrika. Oppdragsgiver Marc Rich eller et datter-selskap. Etter å ha levert oljen skulle HØEGH FOAM frakte kull fra Sør-Afrika.

Dette er ikke første gang Høegh-rederiet bryter FNs olje-embargo mot Sør-Afrika som ble vedtatt i 1983. I løpet av 80-tallet har «Shipping Research Bureau» avslørt en rekke leveranser av strategisk viktige oljeprodukter.

Kynisk

- En kynisk utnyttning av hullene i boikottloven.

Slik stempler Gunnar Holm, leder av Fellesrådets boikottutvalg, Høegh-rederiets frakt av petroleum-produkter til apartheidstaten.

Han ser avsløringene i sammenheng med andre rederiers leveranser til apartheidstaten.

Allerede da loven ble vedtatt advarte Fellesrådet mot denne utviklingen.

- Boikotten vil ikke innebære en stans i oljetransporten til apartheidstaten, slo daværen-

de leder Reidar Andestad fast.

Han pekte på at frakt av andre produkter enn råolje ikke rammes av loven. Unntaket ble utelukkende gjort for å sikre at norske redere ikke skulle lide tap.

Den fortsatte frakten av petroleum-produkter til Sør-Afrika er av avgjørende betydning for det hvite mindretallsregimet i apartheidstaten. Oljen er blitt kalt Sør-Afrikas livslinje. Det er den eneste råvaren Sør-Afrika ikke er selvforsynt med. Landet er avhengig av å importere 14 millioner tonn olje i året. Det utgjør omlag to-tredjedeler av regimets behov. Uten oljen vil Sør-Afrika umulig kunne opprettholde sin hær, sitt luftvåpen og sine brutale politistyrker. Og uten sitt brutale maktapparat vil apartheidregimet falle.

- Vi har sett et hårreisende mønster av brudd mot intensjonene bak boikott-loven, understreker Gunnar Holm.

- Selv om Høegh og andre rederes leveranser ikke er et brudd med loven, er det et klart brudd på lovens intensjoner som er å bidra til at apartheidregimet faller. Men det har vist seg at hensynet til norske redere teller mer enn menneskeverdet til Sør-Afrikas svarte flertall

Sanksjoner mot apar

USA

Forbud mot: import av kull, jern, stål, uran, tekstiler, gullmynter (Kruger-rand), jordbruksprodukter, eksport av råolje og petroleumsprodukter, datautstyr til politi-/militærovervåking, landingstillatelse for South African Airways (SAA), turistreklame, nye investeringer i og nye banklån til SA, og innskudd fra SA i amerikanske banker. I tillegg: strengere håndhevelse av våpen-embargoen.

STOR-BRITANNIA

Frivillige sanksjoner mot nye investeringer og turistreklame, forbud mot import av stål, jern og gullmynter.

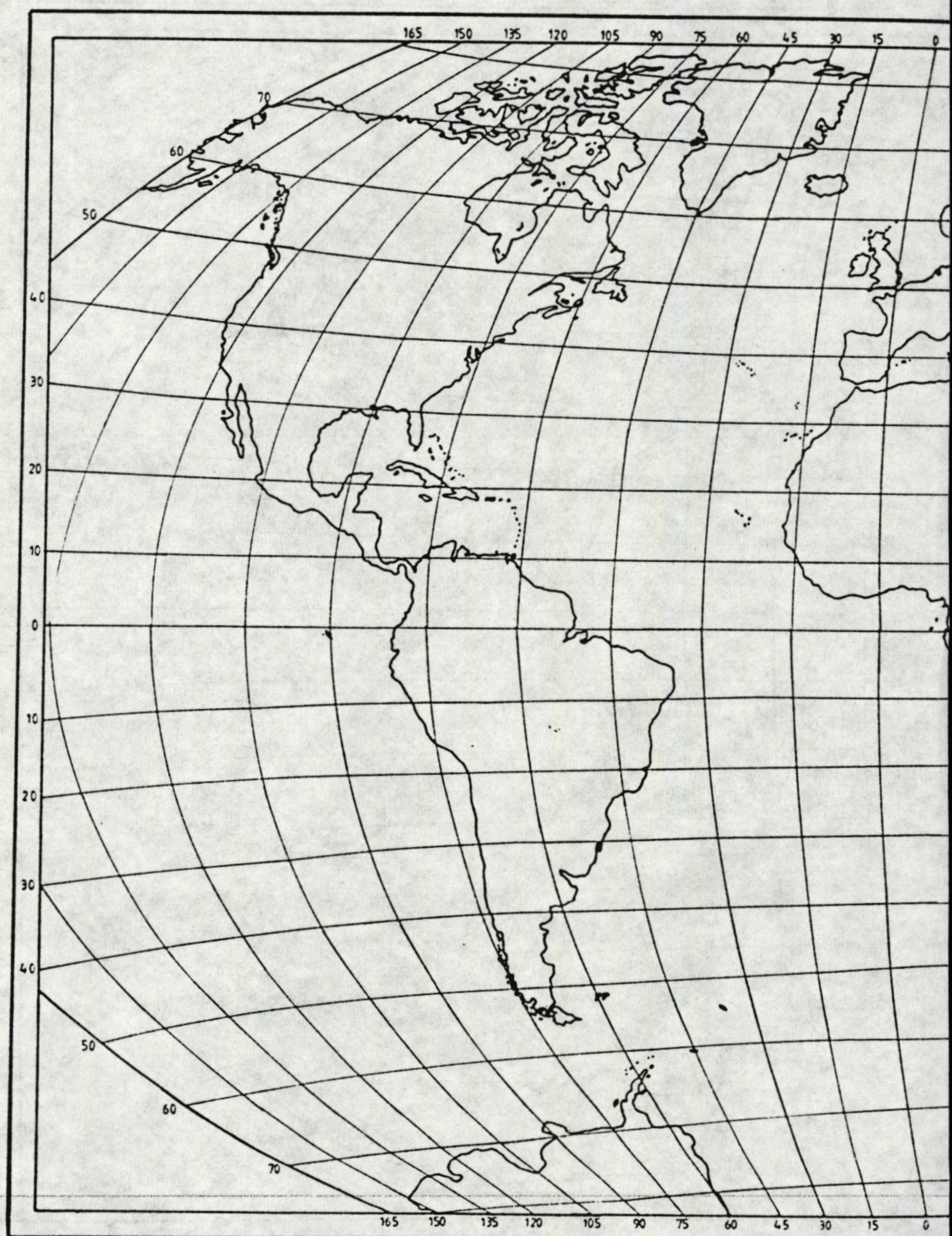
EF-LANDENE

Forbud mot: import av jern, stål og gullmynter, nye investeringer Frankrike (og Danmark): forbud mot kullimport.

FN

Våpenembargo.

Totalbildet av sanksjonene seg drastisk det siste måttet bøye av, og Normarks eksempel og inn det norske forslaget ga danske. Denne oversikt nene av økonomisk art p

SAMVELDE

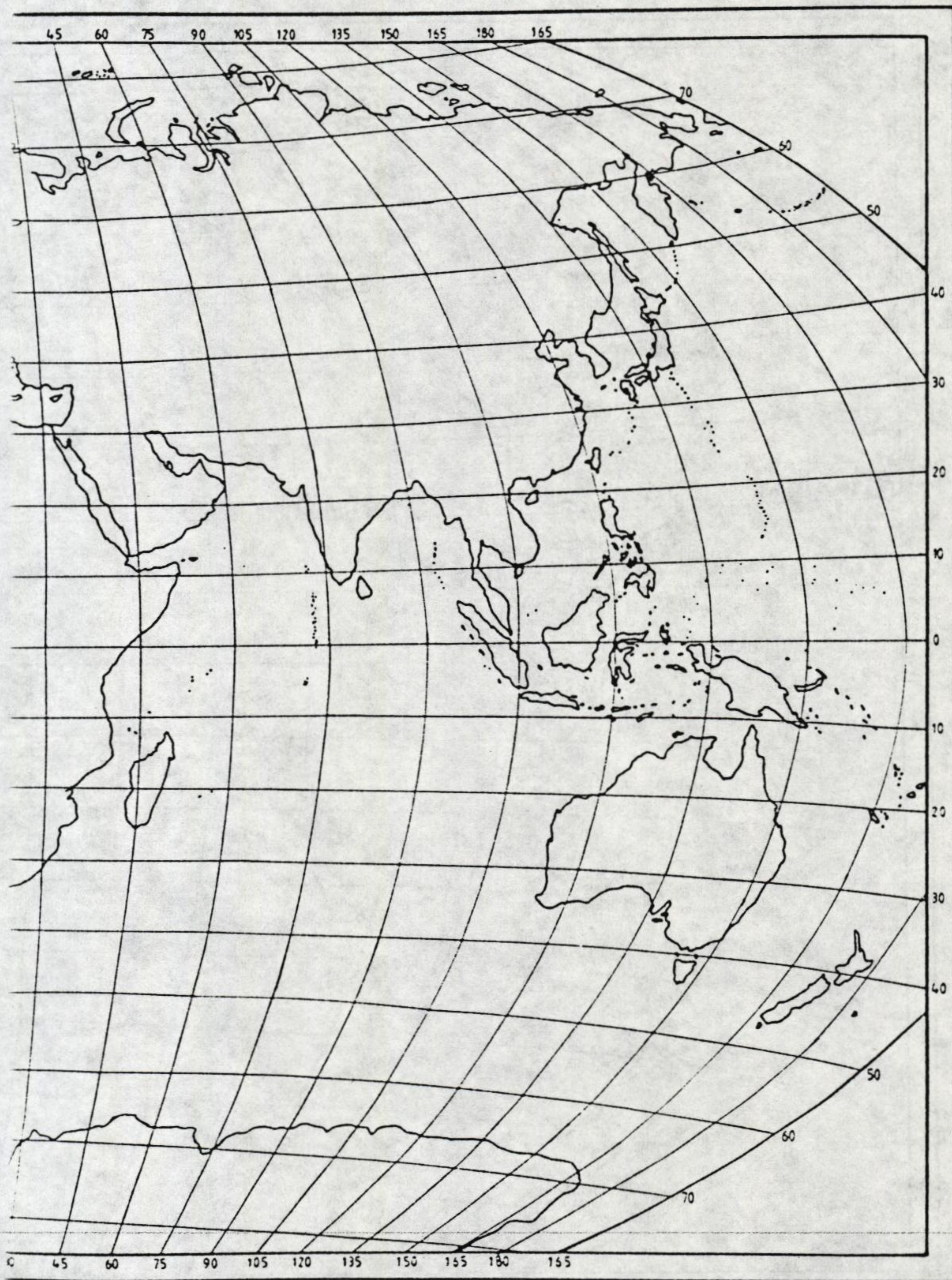
Australia, Bahamas, Canada, India, Zambia, Zimbabwe

Forbud mot: import av kull, jern, stål, uran og landbruksprodukter, nye investeringer i og banklån til SA, offentlige innkjøp i og offentlige kontrakter med SA, landingstillatelse for SAA, turistreklame.

A1, 4, 86

neid - hvem gjør hva?

Et Sør-Afrika har endret
eagan og Thatcher har
ferd med å følge Dan-
ny lov om boikott. Men
fullt så langt som det
er de viktigste sanksjo-
, og hvilke land gjør hva.

ANDENE

De øvrige Samvelde-land
de fleste vil nok følge «de seks»,
ens bl.a. Hongkong velger de
oderate tiltak.

NORGE

Forbud mot varehandel (over-
gangesordning i to år for man-
gan-import), transport av råolje
med norsk-eide eller norsk-regi-
strerte skip, transport av passa-
sjerer og gods med fly, lån,
kreditter eller garantier, forsik-
ringsavtaler, investeringer,
overføring av patent- eller pro-
duksjonsrettigheter, formidling
av turistreiser.

SVERIGE

Forbud mot: import av jord-
bruksprodukter og gullmynter,
eksport av datautstyr til politi-
/militærovervåking, nye inve-
steringer og lån. I tillegg: skjer-
pelse av våpenembargoen.

DANMARK

Full handels- og transportboi-
kott f.o.m. 15/6-86 (overgangs-
periode på seks måneder).

JAPAN

Forbud mot: import av stål, jern
og gullmynter, eksport av data-
utstyr til politi-/militærovervå-
king.

Tor Vågli og Anne Dahlin (tegning)